

ЖИТОМИРСЬКА ТРАГЕДІЯ

ПАМ'ЯТИ ТРАГІЧНОЇ СМЕРТИ
О. СЕНИКА-ГРИБІВСЬКОГО й М. СЦІБОРСЬКОГО

ВИДАВНИЦТВО ім. ОЛЬЖИЧА

— 1949 —

ЖИТОМИРСЬКА ТРАГЕДІЯ

ПАМ'ЯТИ ТРАГІЧНОЇ СМЕРТИ
О. СЕНИКА-ГРИБІВСЬКОГО й М. СЦІБОРСЬКОГО

ВИДАВНИЦТВО ім. ОЛЬЖИЧА

— 1949 —

У К Р А Т І Н Ц І !

Дня 30 серпня ц. р. на вулицях Житомира згинули героїчною смертю два члени Проводу Українських Націоналістів: сотник Омелян Сенник-Грибівський і підполковник, інженер Микола Сціборський. Згинули вони від куль наїна-братовбивці у передових рядах борців за Українську Незалежну Соборну Державу. Впали у воріт Золотоверхого Києва, до якого рвались їхні серця і який вони обидва перед 22 роками, якраз у днях 30 і 31 серпня 1919 р., здобували в рядах Української Армії. Вони впали при сповнюванні свого обов'язку, до краю вірні Україні, Націоналістичній Ідеї й Організації Українських Націоналістів. Ворожа рука рішилася на це злочинне вбивство у хвилию, коли Українська Нація переживає вирішальний час боротьби за свою волю, коли серця усіх українців спрямовані до національної єдності й творчої праці для України.

Євген Коновалець, Омелян Сенник-Грибівський, Микола Сціборський — творці Українського Націоналістичного Руху та основоположники УВО й ОУН впали жертвою ворожих сил, що їм страшною і ненависною є українська державність. Вони, що продовжували започатковане Головним Отаманом Симоном Петлюрою державницьке діло, згинули, як і Головний Отаман, з наказу тієї ж самої Москви, з рук різних виконавців її волі . . .

НАЦІОНАЛІСТИ І НАЦІОНАЛІСТКИ!

Організація Українських Націоналістів, втративши двох членів Проводу: Омеляна Сеника-Грибівського й Миколу Сціборського, понесла велику жертву. Смерть тих двох великих українців, провідних націоналістів-революціонерів — це велика втрата для дальшої визвольної боротьби України. Серце рветься з болю у кожного з нас в обличчі великої жертви й трагедії нашого народу.

В цю хвилину закликаю Вас до спокою та рівноваги духа. Нас жеде ще тяжкий змаг . . .

Не вб'є ворог Ідеї, вбиваючи її носіїв. Жертва крові за правду родить когорти нових борців, що у своїй вірі й завзятті доведуть Ідею до перемоги. Будьте вірні Україні й Націоналістичній Ідеї, стійте твердо на своїх стійках та давайте рішучу відсіч всім прогам нищити українську силу, звідкіль вона не походила б . . .

Слава пам'яті незабутніх наших Друзів: Омеляна Сеника-Грибівського і Миколи Сціборського! — Слава всім упавшим за Україну Героям!

Слава Україні!

Постій, 5 вересня 1941 р.

Андрій МЕЛЬНИК

Голова Проводу Українських Націоналістів.

(Із Комунікату Вождя після вбивства в Житомирі)

С т о б а р .

В БОРОТЬБІ З АНАРХІЄЮ

(Пам'яті бл. п. Сеника та Сціборського)

Випало нам жити в часи великого здвигу в лоні української нації. В подібні доби хід подій покидає еволюційні шляхи, відступає від усяких «законів» та людської логіки й кидається стрімголов у вир несподіванок. Тоді історія імпровізує долю суспільств, як і саму себе, революційними способами.

Є люди, які органічно противні революції й не годні вчуватися в динаміку історії. Для них все, що заносить на різні перевороти є «од лукавого». Таким був наприклад, французький письменник часів Великої Революції де Майстр, для якого Наполеон видавався малою не анархістом. Той ж категорії є наші консервати, згуртовані під гетьманським прапором. Вони перестають розуміти життя, коли воно починає йти скозами та виявлятися вибухами. В часи, коли все перетоплюється, вони хочуть консервувати, не питаючись чи є щось консервувати, чи то доцільне, чи можливе. Така їх постава є рівнозначна втечі від життя.

З другого боку є друга категорія людей, які ніби вроджені для революції, в ній знаходять свою стихію і поза нею не хочуть і не можуть бачити інших форм історичного процесу. Це так би мовити «вічні революціонери», для яких гаслом є «революція для революції». Включившись в якийсь революційний рух, вони хочуть «поглиблювати революцію», не оглядаючись на цілі цієї останньої. Такого типу революціонери довго діяли серед большевиків, аж доки Сталін не вистріляв їх. Найбільше подибується їх серед жидів, з їх вічним неспокоєм,

відразом до твердого ладу. Є вони нажалі і між українцями, як то показують нелавні події, що про них буде мова далі. Наколи в «хулителів» революції рішачою є сила статичної інерції, то в її «фанатиків» рішає сила інерції динамічної.

Нарешті третя категорія. Це люди, які сприймають життя в цілості, з його динамікою і статикою, з вибухами й перетворенням, які не бояться глянути правлі в очі, але тримають контроль над собою. Вони достроюються до ритму історії і включаючись в цілість сил, що діють на життя, намагаються перемагати не лише інерцію спокою, а також і інерцію розгону. Між ними можуть знайтися різні темпераменти, революційні й консервативні, але всім їм прикметна одна риса, а власне активне ставлення до життя в усіх його формах, як революційних так і еволюційних. Такі елементи творять хребет тих суспільно-політичних рухів, які перемагають і залишають сторінки історії не лише кров'ю революцій, а також чорнилом практичних досягнень.

В українськiм націоналістичнiм русі характерними фігурами цього третього типу, були бл. п. Сеняк і Сціборський. Вони були революціонерами з природи, з покликання, а еволюціоністами з свідомости, з konieczности. Раз включившись в революцію, вони цілим стилем їх життя дивились до кінця їх днів її двигунами. Перший з них відчував найгостріше романтичну сторінку революційної дії, з її гоним, ризиком, героїкою. Він не лише керував нею, але сам прикладав рук до неї, жив нею, але не давався опанувати себе нею. Другий, також пересяклий духом революції, підхопив до неї спором розумово, мислив її більше теоретично, і вже з цієї причини не трапив ніколи контролю в своїм сприйманні революційної дійсності й участі в ній.

Як перший так і другий внесли багато свого, індивідуального в українську революцію, один безпосереднім

чином, контактом з людьми, другий, як словом та безпосереднім впливом, так і писанням. Обидва були непересічними промовцями і любили масу, почувалися перед нею в своїй стихії, кохалися в змінних настроях юрби, як мореплавець кохається в бурі та в небезпеці, в чім найбільше виявилась їх органічна спорідненість з революцією. Але уміли також і вхопити, примхату масу чи окремих її речників за жарк і примусити її коритися їх волі.

Кожна динамічна доба переходить під знаком небезпеки й зриву, що в дальшій перспективі все мають перед собою безодню. Не дармо ж Мусоліні, започатковуючи фашистівську революцію, радив своїм землякам вчитися «жити небезпекою». В обставинах революції в суспільнім житті панує стан непевности, несталої рівноваги. В часи, коли старий лад розкладається, а новий ще не народився, або не затужавів, є небезпека, що зникне всякий лад і повстане анархія. Якраз в такі моменти з глибини людської душі підноситься дух руйни й з безвісти виривають темні сили, які знаходять хоробливу потіху в нищенню всіх цінностей. Хто був свідком большевицької революції, той знає, що то значить.

Анархія, так само, як і творчий геній чи релігія, має в різних країнах і в різних народів свої місцеві, питомі риси чи характер. Звиродніла французька революція, чи комуна, несе на собі знак гільотини, переходить в супроводі жіночої гістерії, тоді як ірландська анархія має характер понурого, фанатичного самовнищування. Що іншого перманентна революція в Полуднево-Американських державах чи в Мексику. Тут анархія прибирає здебільшого форми герців військових ватажків, тоді як в Іспанії — форми двірських переворотів. В Московщині вирізування збунтованим рабом своїх вчорашніх панів, що з найбільшою силою виявилось в нищенню большевиками всіх «буржуїв», починаючи від по-

міщика й вінчавши заможнішим господарем, є формою московської анархії. Здається, що не помилилось, коли українську анархію зхарактеризуємо, як бунтарство проти провідників, що обертає наш нарід в «бестію без голови».

Справді оглянемось в наше минуле й переглянемо типові форми заворушень на Україні. За часів Князівської Русі траплялось не раз, що віча проганяли своїх князів і на їх місце покликали інших. В Галицько - Волинській державі князям довелося запрягати бояр у плуги, щоб навчити їх коритися їх волі і не бунтуватися проти них. В добу Татарської навали окраїнні області повставали проти своїх князів і піддавалися татарським ханам, за що населення їх прозивало «татарськими людьми». За Козаччини повстання проти Гетьманів було звичайним явищем і не одного ватажка видавано своїми в руки ворога. «Чернь та голота» не раз заходили в стан боротьби проти старшинства, загосподарених «дуків та кармазинників», цебто провідної верстви. Підчас недавньої революції Гел. От. Петлюра мусів мати до діла не лише з зовнішнім ворогом, але і з ворохобниками очолюваними різними Зеленими, Грігорієвими, Махнами. Нарешті на наших очах в лоні Організації Українських Націоналістів повстає диверсія Бандери. В тому всьому є якась спільна нота, що творить музику української анархії, яка має характер бунтівництва.

Український націоналізм, маючи активне наставлення до сучасної революційної дійсности в Україні, поставив за своє завдання не лише збурювати лад, що гнітив українську націю, а також не даватися розшаношитись хаосові, взяти в тверді карби анархію, осідлати — «бестію без голови» та покермувати революційним процесом. Але, щоб того досягнути, треба здавати собі докладно справу з природи української анархії, дошукатись джерел її, викрити форми вияву її й кожній побудці до

анархії протиставити чинник, який би потрапив, коли не вбити руйнну силу в зародку, то бодай не допустити до вибування її. Багато в тому напрямі вже зроблено, але далеко не досить, щоб мали певність, що нас не чекають ще нові потрясення. Бо ж на перевиховання цілого народу потрібно часу багато більше, як український націоналізм має за собою від моменту повстання і організаційного оформлення його.

Де є властиво джерело української анархії? Де-хто, як ось Липинський, добачає його в самій національній вдачі українця, спеціально народньої маси. Справді, незапечечним є, що український селянин є добрим господарем, який любить порядок. Моральна дисципліна й пошана до авторитету в українській родині не менш знані. Розвій кооперації в Україні свідчить про здібність нашого народу діяти організовано і без примусу. А зрештою український вояк знаний із своєї карності й підпорядкованості. Отже авторитет серед українців не лише признається, але й органічно потребується. Однак в ділянці суспільно-політичній не виглядає депо інакше: Тут засада гієрархії тратить свою діючу силу й повстає замішання, так ніби в психіці українця проблема взаїмовідносин між провочом і масою не знаходять своєї натуральної роз'язки. На практиці це призводить до того, що рівновага між стороною, що має підлягати й стороною, покликанною наказувати, порушується надто легко й надто часто.

В Запорозьській Січі був олин звичай, який показує яскраво, наскільки засада суспільно-політичної гієрархії може бути викривлена в українській психології. Коли вибирали нового Гетьмана, то замість підносити нового постовника на плиті, як робилося за часів Князівської Русі, обкидали його болотом, щоб мовляв «не зазнавався». Тим хотіли закріпити в його свідомості факт зв'язку провідника з громадою, що покликала його

на високе становище. То видавалося потрібним мабуть для того, що в ті часи, як зрештою і пізніше, вищі верстви і ціла влада в Україні були чужонаціональними, чи то польськими, чи то московськими, проти яких доводилось боротися з мотивів расових і релігійних, соціальних і політичних. Такий стан речей, замість виплекати пошану до влади і вищих верств, викликав ворожість і недовір'я української маси до проводу.

А тому Липинський, замість ганити українські маси за бунтівництво, мусів би в першу чергу звернутися проти вищих верств, шляхецтва та старшинства, які зленачалізуючися переходили до ворогів і тим самим сприяли появі у народу реакції, яка в остаточнім пахунку створила комплекс впевнення проти всякої влади й всякої вищої верстви. І випадки тієї старшинсько шляхецької верстви, що спричинила не психічне каліцтво українського народу, не мають найменшого морального права вимагати від нашої маси пошани до себе й послуху. І їм, як класі, що систематично банкрутувала, не належиться поля провідників. Автім, вона є майже вичищена більшовицьким режимом і на її місці має прийти нова провідна верства, яка своїм поступованням мусить аніжувати засаду гієрархії в суспільно-політичній житті України.

Брак натуральної, історично поставленої провідної верстви вимагає створення в Україні відповідних умов для плекання нових кадрів провідників. Шляхецтво, місце шляхецтва і старшинства в тяжку XIX ст. заняла інтелігенція, але вона не мала жодної організації, суспільної структури. Форма і організація політичних партій, повстала в умовах демократичних режимів, віджила скоро і скрапувала по всіх європейських країнах. Натомість створилася нова форма, так би мовити, ідеологічно-політичних оденів. До цього ярища і пов'язали українські патріоти, закладаючи Організацію Українських Націо-

налістів. Пересякнення українського народу ідеями й організованими розгалуженнями цієї формації мало б дати Україні той хребет, що його забракло, і тим запобігти вибуху анархії в національній житті цієї країни.

Небіжчики — Сеник та Сціборський, більше як хто інший, були свідомі такого стану речей і приложили всіх старань, щоб зарадити йому, ставлячи нову організацію, зачавши свою діяльність, як вояк на фронті проти зовнішнього ворога. Сціборський після закінчення визвольної боротьби перейшов на фронт внутрішній, і, ще буди студентом, шукає розв'язки, закладаючи в Подєбрадах Легію Українських Націоналістів, яка пізніше в цілості вливається в ОУН, одним з основоположників якої він стає. Сеник, перейшовши визвольну війну, перейшовши через кадри Військової Організації, що мала вузкі завдання, часто оборонні проти польського займанця, також приходив на фронт внутрішній і діє в лоні Організації Націоналістів, поширюючи її аж за океан, серед нашої американської еміграції.

Брак ясного й широкого поняття гієрархії пояснює джасичне явище української дійсности, яке прибрало назву отаманщини, що є одною з форм анархії. Незвиклі до твердих форм національного суспільно-політичного життя, багато українців більш ініціативних, але з меншою дозою почуття відповідальности, надто легко висмикуються з існуючого ладу й пориваються до провідної ролі, не маючи на те ні формальних ні моральних даних. Подібні тенденції і об'яви чинили і чинять українській справі страшні школи. Щоб боротися з ними, український націоналізм створив культ провідника; тим способом намагається плегати в психіці нашого загалу свідомість вишности, всждя. Ту саму журбу мав і Липинський, коли за наріжний камінь політично-державної організації в Україні поклав ідею гетьманства, і то дідичного. Але і тут зробив ту саму помилку, що і в питанні провідної верстви,

поставивши плуг поперед вола. Інституція в очах маси все буде абстракцією, доки жива особа не поповнить її живим змістом і не викличе до неї довір'я. А особа, що мала б втілювати ідею гетьманства на те найменше надається.

Українська анархія тим легше переливається через вінця організованого ладу, чим сильніші були впливи мас в суспільному житті, іншими словами, чим демократичнішим був режим. Вже само існування віча за часів Київської Русі наражало князівську владу на небезпеки бунтів і заворушень. Ще більшою стала небезпека за Козаччини, коли влада виростала з Січового Братства. Тоді навіть повсталася інституція Чорних Рад, що було рівнозначним легалізації бунту. Тому власне український націоналізм рішуче зриває з так званою демократичною традицією і пропагує монархічну владу. До того ж приводить його і досвід інших європейських народів, республіканська і парламентарна система виродилась і збанкрутувала на наших очах.

Як було зазначено на самім початку, живемо в часи революційні, коли до голосу приходять здебільш сили руйнівні. І наколи одні з них ніби самою природою покликані нищити перестаріле, струхлявіле, то другі змагають насамперед до відбудови, до творення нового ладу. В тягу революцій все мусить прийти такий момент, коли відбувається відбір, зрізничкорання цих двох родів людського матеріялу. Звичайно цей момент приходить тоді, коли нова влада береться до відбудови. Для української національної революції достоменно такий момент ще не прийшов, але було щось іншого, що такий відбір прискорило, а саме сталася корінна зміна зовнішніх обставин. Польща завалилась, над Советами завис присуд смерті і здавалось, що питання організації нового ладу з національною владою в Україні стає на порядок дня.

Але те, що здавалось, не справдилось, на порядок

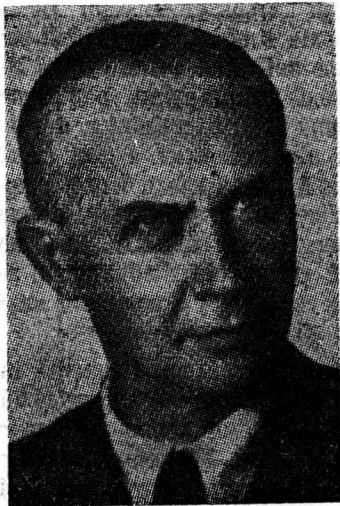
же дня стало питання перегляду завдань і методів національно-революційної праці і гут відбувся іспит політичної зрілості. Деякі елементи націоналістичного руху, не зорієнтувавшись в політичних обставинах, двигані силою інерції розгону, набутого за часів польсько-московської займанщини, погнали далі по раніш уторованому шляху. Даремні були упімнення і попередження більш розважних, досвідчених типу Сеника та Сціборського, які виразно бачили, що той гін є гоном в безодню. Не могли успішно проткставитись тому стихійному гомові ані організаційна дисципліна, ані авторитет Вождя. Бо ж почала діяти українська анархія в новій, найновішій редакції, якій однак не забракло ані одної риски сумної історичної традиції. Пересякнені духом руїни, нав'язуючись до сумної пам'яті Чорних Рад, задивлені в недавню отаманщину, темні сили підняли бунт проти свого проводу. Зусилля Сеника, який ціною власної особи хотів запобігти розколу в націоналістичному руху, пішли на марне. Знов же в умовинах бездержавности, не було способу опанувати фізично й унешкіднити збунтовані елементи, як то було зроблено свого часу з подібним явищем в Італії та в Німеччині.

З руїни силами довелось боротися Сеникові та Сціборському, не лише в останнім часі, але в тягу цілої їх діяльності. Тому вони були предметом ненависти й злоби, а врешті мусіли прийняти смерть. Житомирська трагедія остаточно відкрила обличчя української анархії і довершила відбір та зрізничкування людського матеріалу серед цілого українського громадянства, а не лише націоналістів. Та зі смертю двох Лицарів Української Національної Революції далеко не кінчилась їх боротьба. Їх дух, їх ідеї, їх приклад далі в лоні українського народу. Сама їх смерть на стійці є не лише жертвою на вівтар служення Батьківщині, а також суворим засудом для української анархії.

Я. Ліжницький.

ОМЕЛЯН СЕНИК-ГРИБІВСЬКИЙ

У бурхливих роках 1921—23, по військовій програмі та по ліквідації решток української армії по концентраційних таборах та тюрмах, на українських землях виростала нова революційна сила. Загал українського громадянства не мав змоги ще точно знати хто це й що кермує масовим спротивом народу новій, окупантській поль-

Сотник Омелян

СЕНИК-ГРИБІВСЬКИЙ

***) 21.1.1891 — † 30.8.1941**

ській і большевицькій владі, він одначе це відчував, він цим жив, воно стрясало до глибин усе українство та давало віру, що боротьба ще не покинчена, український нарід не здав зброї, а щойно готується до нової остаточної розправи. Цілий край палав загрозами пожеж маєтків польських панів і колоністів, щораз то у новій місцевості краю лунали стріли, що карали висланників окупа-

підної влади, яка убивствами та насильством намагала-
ся зламати волю українського народу та приневолити його
до послуху, чулось про щораз то нові зриви залізниць,
мостів, державних об'єктів. Займанець безрадно шукав
за невидимим противником, а нова українська армія ви-
ринула у все іншому місці, щоб відтак знову усунутися
з очей ворога.

У той же час, я, тоді 17-літній юнак, по масових
арештах, що відбулися у зв'язку з відомою протидвор-
ною акцією на західних українських землях, одержав зав-
дання встановити якнайскорше зв'язок між нашою обла-
стю, а тодішньою Краєвою Командою УВО в дуже спішній
справі. Та в час виймкового стану, каючих експедицій по
цілому краю, при дуже гострій контролі руху, було дуже
тяжко продітатися із села до села, а в тім коли не по-
пасти негайно при зловленні під наглий суд під закидом
якогось вбивства, то напевно в тюрму. Усі мої кількадне-
ві намагання зв'язатися з кимось із докликаних чинни-
ків організації були даремні і я в переконанні, що лю-
ди, за якими я шукаю, певно в тюрмі, або в місці, до я-
кого голі лістатися, повертав назад. Роздумуючи над не-
сповтеним допущенням та над тим, щоб швидко добра-
тися до мого зведучика та сповістити його про це. Їхав
я «забезпечений» прибраними документами, поїздом із
Львова на означене місце. Неспочівано підходять до ме-
не якийсь незнайомий та починає невинну балакву, а
згодом подає мені кличку, із якою я приїхав до Львова.
Показується, що він і є саме Мілько, лей, що за ним я
розпитував і через нього мав лістати бажаний зв'язок.
Через те, що його якраз поліція пошукує, не міг він зо-
мною стрінутися в Львові. Всежтаки з уваги на важли-
вість справи рішив наслігнути мене при повороті та на
підставі опису моєї особи, візнайшов мене в поїзді. Я
тим робом повертав вже, словивши своє завдання, зав-
дяки якраз тодішньому Мількові, що і серед таких обста-

вик вespів вив'язатися з вимог хвили, як зрештою і опісля завжди блискуче вив'язувався, що міг я ствердити впродовж кільканадцятьлітньої співпраці. Той момент одначе відновляється все у моїй пам'яті, бо при цій зустрічі якраз я мав нагоду перший раз пізнати того Мілька, з яким довелося мені нераз відтак поруч іти в організаційній праці в обличчі небезпеки життя, серед найтяжчих хвиль, що їх переживала організація, із завжди відважним і до краю відданим, глибоко віруючим у справу, нічно бадьорим і до безмежності дружнім Мільком. Ця перша зустріч пригадує мені теж ці недавні, а так мало знані часи тодішньої боротьби, початків націоналістичного руху, що з горстки відданих революціонерів ставув всеукраїнським рухом, що організував на протязі останнього двадцятиліття українство в цілому світі до боротьби за державність. Одним із цієї першої горстки побіч Євгена Коновальця, Андрія Мельника, Юліана Головінського був і Мілько — Омелян Сенік-Грибівський.

Історія націоналістичного руху і революційної боротьби українського народу залише своєчасно цей великий труд, революційно-творчу снагу та віру, самозапечення та жертвенність перших піонерів, що якраз у час найбільшого заломання народу по жорстокій програній, поклали початки могутнього руху і єдиної, всеукраїнської, революційної, державницької організації. Життєвий шлях Омеляна Сеніка-Грибівського, це шлях Організації Українських Націоналістів, а його життя є частиною життя організації й націоналістичного руху, бо його ми бачимо усюди, де кипіла праця, де була небезпека, усюди від найбільш дрібної технічної роботи, кінчаючи керівництвом цілої організації, у перших рядах бoєвників на землях і в найглибшій закутині розсіяного по цілому світі українства. У перших рядах теж він віддає життя на жертівнику цієї ідеї і цієї справи, за яку віддали неустрашимо своє життя найбільші Друзі його — сл. п. Вождь

Євген Коновалець і Юліян Головінський у вірі, що єдино шлях, що ним прямує ОУН, переможно заведе український нарід до незалежної, соборної, української держави.

Перед нами повне труду жаття Омеляна Сеніка, цього невтомного українського революціонера-державника.

З вибухом першої світової війни, як багато з української патріотичної молоді, голоситься Омелян Сенік добровольцем до Легіону УСС. Через обмежену кількість прийнятих не удається йому дістатися в ряди стрілецтва, але негайно покликають його до австрійської армії. Це було тоді для Омеляна Сеніка великим ударом, бо ціле своє юнацьке життя мріяв він про це, щоб боротися під українським прапором. Вже в гімназійних роках, членом тайних учнівських гуртків, бере він активну участь в громадській праці та є одним із провідників молоді у городецькій ділянці Львова, працює там же у «Просвіті» та «Соколі» серед спольщеного міщанства і робітництва. То ж болючим було для нього покидати рідне середовище і друзів та йти в австрійській службі на чужий фронт. Кінчаючи старшинську школу, четарем іде на сербські побоевища, звідкіль знов же перекидають його в Альпи. Відомий з очайдушности та товариськости, на цих обидвох фронтах проводить уже цілу війну, беручи участь нераз у важких боях, досягаючи ступня поручника.

У жовтні 1918 р., коли лише показувалися ознаки розвалу б. австрійської імперії, а Україна переживала бурхливі дні революції, О. Сенік спішить до Львова. Він відчуває, що небаром рішатиметься доля української державности, а українське воєцтво повинно чим скорше знайти ся на українській землі. Із гуртом підстаршин і воєків різними шляхами добивається до Перемишля, відтак до Львова. Це саме незабутні перші дні листопада й О. Сенік ставить уже себе до диспозиції українській владі. Остаточо здійснилися мрії: в рядах українського війська боротися за українську державність. Польський спротив

Щораз то більше кришав, починалася затяжна війна. О. Сенік безперервно на фронті, у складі III Корпусу, бере участь у частих боях на жовківському відтинкові аж до відвороту УГА, за Збруч. Відтак ще раз чортківська офензива й знову болючий відворот. За Збручем О. Сенік в ранзі сотника, переходить усі кампанії з'єднаних армій у складі VI Бригади УГА, переживає незабутній похід на Київ. Не судилося одначе святкувати в Києві леліяної у серцях стрільцтва перемоги. Геройська Українська Армія стиснена у відомому чотирокутникові догоряла, а О. Сенік, як і тисячі інших, проходить два рази тиф. Відтак порозуміння уряду ЗУНР з Денікіном, дальше перехід до большевичів. Та серце О. Сеніка не могло втерпжати цих трагічних політичних ситуацій. Він враз зі сном Ю. Головінським, що кермував тоді II Бригадою ЧУГА, знаходиться в проволі повстання проти червоних. Вистрілюючи комісарів та звільнившись від большевичів, повстанці одначе у безвихідному положенні, попадають в польський полон. Мабуть кожному відомі сумної слави польські табори українських полонених. Обезсиленому й змопеному О. Сенікові вдається одначе втекти з табору і так повертає він 1920 р. знову до Львова. Тут доволитья йому побачити вже польське панування і наругу нал цим усім, що було йому так дороге, так святе, за що він ціле життя боровся, за що його стрільці і доузі голови свої вляли. Дальша боротьба, до загину! Блискуло думкою і стало твердим рішенням.

З приходом до Львова починає О. Сенік негайно у вид підпільного революційного життя. Організація «Воля», «К.У.М.», відтак об'єднання всіх підпільних гуртків в Українську Військову Організацію, якої О. Сенік є одним із основників і перших членів. На початок організації нашої боротьби з Польщею на ЗУЗ. О. Сенік в душею і тілом при підготовці нового діла. Вролжена надзвичайна інтелігенція, бистрота думки, великий такт су-

проти людей та товариськість, вкінці знання терену та людей, висувають його на одно з перших місць провідного осередку. О. Сенник сповняє довший час функцію зв'язкового при Верховній Команді УВО. У його руках збігаються усі організаційні нитки до краю і закордону, йому приходится вдержувати зв'язок з українськими громадськими кругами, а все це у підпіллі, не лише скрито від ворога, але й від свого індеферентного у більшій частині громадянства. Ці завдання серед найтяжчих обставин, масових арештів, знаменито перемагає О. Сенник, а УВО в той час є могутньою силою та готується до всеукраїнського збройного повстання. Тоді ж дістає О. Сенник від сл. п. Є. Кововальця прізвіще Канцлера, що дійсно відповідало відтак його ролі в організації і вдержанню до останніх днів його життя.

В той час відбувається атентат на начальника польської держави Пілсудського, широка саботажна акція, відтак т.зв. противиборча акція, у яких О. Сенник бере активну участь, як керівниця і організатор. У цих початкових двох роках удержує Верховна Команда УВО тісний зв'язок із Козакою Радою, а відтак УВО, що діють у Києві. Кількакратно виїжджає нелегально Сенник за кордон, бо саме тоді Верховна Команда, щоб мати кращу змогу кермувати революційною боротьбою на всіх українських землях, переносить своє місце осідку поза межі Польщі. Тоді ж кермує О. Сенник теж фінансовою референтурою Краєвої Команди УВО. Рівночасно присвячує багато своєї уваги нелегальним Українським Високим Школам у Львові.

Він є одним із ініціаторів і організаторів цієї важливої, у той час наскрізь революційної, єдиної того рода у світі установи. Удержання цієї визвольної станиці через повних три роки у першій мірі слід завдячувати УВО, що зміла належно оцінити культурний відтисок ре-

волюційної боротьби народу, а зокрема О. Сенікові, який не жалів труду й часу для її розбудови.

УВО підготовляла всенародне збройне повстання, розраховуючи на боєвий конфлікт або зовнішню сприятливу ситуацію. Зовнішня політика не сприяла однак тим замірам. Перший Ризький договір, відтак рішення т. зв. Ради Амбасадорів, органу тоді всемогучої антанти закріплювали границі на тілі розчехованої України, а власні сили не дозволяли на самостійний, успішний почин. Відносно стабілізувалися, а визвольна боротьба народу мусіла перейти на рейки довгого затяжного революційного процесу. Внутрі УВО наростає криза. Немає одностійності в оцінці ситуації та в поглядах на дальші шляхи боротьби. Зустрічаються навіть погляди про потребу основної ревізії позицій УВО, про konieczність порозуміння з українськими большевиками, що саме почали переживати перші часи НЕП-у та українізації, щоб спільними, мовляв, силами будувати нову Україну, а відтак розрахуватися з Польщею. Другі знову заступають думку, що слід у Польщі використати всі можливості, щоб скріпити тим робом українство, готовлячися до найближчої нагоди. Ці різні погляди на майбутню українську визвольну політику дуже обезсилювали УВО, а серед громадянства ширили дезорієнтацію. Цій кризі ставить край сл. п. Євген Коновалець, що зриває з усякими спробами опортуністичних розв'язок національного визволення, заступає концепцію національної революції, видвигає засаду власних сил та постійної, безоглядної боротьби з усіма окупантами українських земель. Приходить зокрема до розриву з групою Петрушевича та партійницькими кругами ЗУЗ, возереджуються натомість бойові елементи організації, нав'язується тісний зв'язок з такими ж елементами на СУЗ. У цій еволюції, що її проходить успішно УВО, найбільш помічним Є. Конавальцеві, побіч Ю. Головінського, був О. Сенік. Проводиться реор-

ганізацію цілого організаційного апарату, а УВО почала в краю новий етап своєї діяльності. Одним із передумов дальшої праці було створення ідеологічно політичної основи та матеріальної бази для організації, а даліше відповідного зашілля національної революції серед приязного чужинецького світа, а передусім серед української еміграції, головню заокеанської. Ці великі завдання полонюють увагу УВО найближчі роки й знову бачимо О. Сеніка за чергою у всіх ділянках цієї всесторонньої, невимовно тяжкої у наших обставинах, роботи, завжди невинущим, незаступимим, підбадьорюючим друтих та безмежно віруючим у слушність нашої справи.

На переломі 1924—25 р. р. УВО починає на ЗУЗ вже з новими силами та новими перспективами свою діяльність. Побіч різних бойових актів найбільш голосними у той час були експропріації, цебто насильні конфіскали польських державних грошей на цілі організації. Хоч самі ці акти маленьке зерно у цілій чинності УВО, то всежтаки створили вони незабутню карту в історії нашого руху своєю очайдушністю і жертвенністю бойовиків, а вкінці великим відгуком і зрозумінням серед українських мас. І тут бачимо О. Сеніка, побіч Ю. Головінського і других, одним із перших. Він же організатор, бейовик та сердешний друг соток бойовиків цілого краю, найбільш шанована і люблена постать тодішньої революційної сім'ї. Загально відомою є його постійна турботливість політичними в'язнями та обороною у політичних процесах, для чого помимо усієї своєї організаційної праці мав завжди глибоке зрозуміння та серце. Як найближчий співпрацівник і друг Краєвого Команданта Ю. Головінського, бере участь у численних експропріаціях, сидить кількакратно у тюрмі й вкінці, коли не було у нього вже практичної можливості через здеконспірованість перебувати у рідному краю — 1926 р. виїздить закордон.

Закордоном починається новий етап діяльності О.

Сеника. Він негайно по приїзді вклучається в широку роботу закордонної експозитури УВО. Об'їздить усі осередки еміграційних скупчень та відвідує організаційні клітини, пов'язуючи тісно закордонний апарат з цим ідейним процесом, що його переживала організація на рідних землях. О. Сеник починає видавати і є першим редактором відомого нелегального органу УВО «Сурма». В той час починається найбільш тісна співпраця і дружба зі сл. п. Є. Коновальцем, що й тривала до останніх днів життя Покійного Вождя.

На переломі 1928—29 р. виїздить О. Сеник, як делегат УВО, до США. Вже довгий час перед цим він перепискою підготовляє ґрунт для основи співзвучних організацій серед нашої еміграції за Океаном. Він свідомий цього, що кожний українець, де б він не жив, повинен бути втягнений в процес національної революції, а зокрема він здає собі справу з цього, що велику роль повинна зіграти у визвольній боротьбі українського народу наша чисельна еміграція в обидвох Америках. Він ознайомлюється точно з життям і чинністю аналогічних еміграцій інших народів, як литовців, фінів, чехів, поляків та їх діяльністю у час світової війни. Входить у тісний зв'язок у цій справі зокрема з литовцями і хорватами. Прибувши до США, об'їздить усі місцевості, де проживає наша еміграція і переводить велику організаційну працю, що стає підвалиною могутнього, українського націоналістичного руху за Океаном та матеріальною базою Руху й діяльності організації через довгі роки на рідних землях. За його почином постає націоналістична «Організація Державного Відродження України» (ОДВУ) в США та її орган «Вістник ОДВУ», відтак «Україна», що згодом та й блискучо розвивається. Він оживлює і посилює діяльність парамілітарної «Стрілецької Громади», а масові віча й чисельні реферати вливають нової крові в українське життя нашої мільйонної еміграції у США.

В міжчасі відбувається 1-й Конгрес Українських Націоналістів. УВО вступає в дальший етап свого еволюційного процесу. Рух завершує себе ідеологічно і політично. Вислідом праць конгресу є теж створення Організації Українських Націоналістів, що виступає як єдина, всеукраїнська, революційна, політична організація, що перебирає на себе керівництво цілою визвольною боротьбою українського народу. Підставою для створення такої організації послужила передусім УВО, а відтак другі націоналістичні групи, що діяли непов'язано. Перед рухом вікряються нові широкі перспективи, а ідейно-політичне зосередження надає діяльності організації великого розголосу. Немалу роль у цьому переломовому етапі нашої організації зіграв О. Сенник, що був одним із тих, що цим робом дригнули розвиток української політичної й державницької думки семимилевим кроком вперед. Євген Коновалець покликє Сенника в члени Проводу Українських Націоналістів, в складі якого він остає до своєї смерті.

У 1920 р. організація на ЗВЗ переживає тяжкі часи. З одного боку посиленій натиск заїмання та масові арешти провінційного активу, з другого боку внутрішні труднощі в зв'язку з переорганізацією УВО в ОУН, що в підпольній діяльності було нелегкою справою та створювало безліч ускладнень. Вимоги дальшої праці наказують якнайкраще угоджування відносин і сл. п. Рожить висидіти на українській землі О. Сенника, у характері члена ПУН та вірніччесько Краєвого Провідника ОУН на ЗВЗ. Тут працює Сенник через один рік, наділяючи внутрішні організаційні справи, намічуючи напрямні дальшої роботи та кладучи тим робом основи для діяльності ОУН на ЗВЗ на найближчі роки. Хоч обставини, серед яких попухалилося йому тоді працювати, вповні неідеальні життя через так довгий час, були зокрема для нього невчужорно тяжкі, то всежтаки він перемагає усі зв'язані з цим

труднощі та вив'язується якнайкраще із дорученого йому завдання. Врешті цькований лядською поліцією змушений виїхати знову закордон.

По своєму вже другому виїзді 1931 р. закордоном працює далі у ділянках, зв'язаних найтісніше з організаційною роботою на Західних і Східних українських землях. Відбуває цілий ряд зустрічей з представниками націоналістичного світу з-під більшовицької займанщини, розбудовує широкий помічний апарат для зв'язку між східними й західними українськими землями та еміграцією, організує друк і постачання нелегальної літератури на рідні землі, проходить без числа разів нелегально різні кордони. В міжчасі, в зв'язку з цією роботою, попадає знову на кілька місяців до чеської тюрми, відтак гонений польськими стежними листами у зв'язку з вбивством міністра Перацького, попадає на довший час до тюрми в Швейцарії. Через цілий цей час живе нелегально, під прубраним прізвиськом, не маючи ні хати, ні постійного місця осідку, завжди одначе при організаційній роботі, завжди охочий до неї та задоволений своїми досягненнями.

Від часу свого першого побуту в США О. Сенік не зачехав теж справи української еміграції за Океаном. Він даліше постійно над цією справою працює, веде переписку, дає інструкції, кермує роботою ОЛРУ та різних зв'язкових і мужів довір'я по всіх місцевостях, де живуть українські емігранти. У 1934 р., як делегат ПУН, відвідує впродовж США й перебуває кілька місяців в Канаді, де закріплює другу масову націоналістичну організацію «Українське Національне Об'єднання» (УНО) та «Стрілецьку Громаду». Закладає ювацьку організацію «Молоді Українські Націоналісти» (МУН). Саме в цей час зволить український націоналізм переможній бій з більшовизмом, який всерів закріпитися серед української, багалийської еміграції. О. Сенік помагає в заложенні ві-

домого націоналістичного часопису «Новий Шлях» та на-
буттю власної друкарні в Саскатуні, що творить тверду
базу для дальшого розвитку українського націоналістич-
ного руху в Канаді. Повернувши з великими моральними
і матеріальними успіхами для організації, О. Сенік усі-
ми енергією дбає про те, щоб добуті позиції не лише не
втратити, але їх закріпити й розбудувати. З його ініціати-
ви виїжджають пізніше до США і Канади, як делегати
ПУН, генерал Капустянський і генерал Курманович, що
залишають незатерті сліди у процесі відродження та на-
ціонального усвідомлення цієї вітки українського народу.

У 1938 р. іде О. Сенік втретє і востаннє, але вже
до Південної Америки, — до Бразилії, Аргентини, Пара-
гваю й Уругваю. Тут усюди закладає, або вже існуючі
націоналістичні організації розбудовує, а саме ОДВУ в
Аргентині, Українське Культурне Товариство в Бразилії,
відвідує поодинокі осередки тисячок українських емі-
грантів та голосить і тут серед диких прерій і пралісів но-
ву віру в націоналістичну Україну.

Треба ствердити, що немає ні одного закутка наших
робітників-вигнанців, чи селян-фармерів, де б не знали
Омеяна Сеніка - Гривівського, знаменитого промовця,
великого суспільника та найближчого приятеля робітни-
ка і селянина. Його праця і вклад у цій ділянці органі-
заційних осягів, — це незатертий слід, це незабутня сто-
рінка визвольної боротьби української нації, що мобілі-
зувала всі свої сили, до вирішальної боротьби за свою
державність. Це єдине в українській історії та в процесі
української революції досягнення, було у левиній часті
заслугою Омеяна Сеніка. Це ж бо він виявив надлюд-
ську енергію, перебуваючи в обох Америках та організу-
ючи й надаючи зміст та тон численним з'їздам, конгре-
сам, масовим маршетаціям чи демонстраціям у Нью-
Йорку, чи других чужинецьких столицях і великих міс-
тах з приводу терору окупантів над українським насе-

ленням, з приводу пацифікацій, чи побивання політичних в'язнів. Ці ж масові маніфестації розносили широко відомості про Україну, надаючи зовнішній пропаганді організації живого змісту.

Якраз у час останнього побуту О. Сеніка в Аргентині, громом приходить до нього вістка про ганебний большевицький злочин у Роттердамі. Йому тяжко дати віру цій вістці, та всежтаки вона хоч страшна і болюча, показується правдивою. Перед О. Сеніком вириває далеко на чужині постать його Вождя й Великого Друга, велика жертва найкращого з українців, а рівночасно його безрадість... Він пам'ятає полковникові останні слова на пращання перед його від'їздом: «Канцлер, їдьте, полагоджуйте справи, та скоро вертайте, бо нас ждуть великі події»... Аж тут не стало того, кому назустріч події йшли, для кого жилося й працювалося. Відчув велику порожнечу... Химерність людської долі та всього життя. Усі думки його спрямувалися до ближче незнамого місця подій. Так, далеко на чужині, віддав О. Сенік останній поклін своїйому Вождеві.

Та супроти Вождя він мав ще один обов'язок. Це організація! Він же був заступником Вождя та Провідником Вужчого Проводу Українських Націоналістів, який був покликаний Великим Покійником для ведення всіх справ ОУН у час якої-небудь перешкоди у веденню справ ним самим. Організація залишалася без провідника, а на його руках залишив теж покійний свою останню волю. О. Сенік вибирається негайно в далеку поворотну дорогу.

З поворотом в Європу перебирає О. Сенік керму організації, а рівночасно робить підготовку для здійснення завдання сл. п. Є. Коновальця. Хоч як тяжкий удар для організації була ненадійна смерть її провідника, то ж О. Сенік не лише хоронить її від потрясень, але робить організацію здійною іти дійсно назустріч подіям. Вужчий Провід, згідно з волею сл. п. Вождя, проголошує

Його Наступником Андрія Мельника. Відбувся ІІ-й Великий Збір Українських Націоналістів, якого О. Сенік є председником і який затверджує волю покійного Вождя. Андрій Мельник стає законним Головою Проводу Українських Націоналістів і Вождем Націоналістичного Руху.

Організація зустрічає події в Карпатській Україні, пізніше німецько-польську війну, сконсолідованою і упорядкованою, а рівночасно готується до вирішних подій, що назрівають на Сході. Ворожі сили одначе не сплять. Як зі зовні, так внутрі організації снуються плани на знищення цієї єдиної, політичної сили організованого українства. Виступає рідома диверсія, що зміняє розбити з внутрі єдність організації та її обезголовити. О. Сенік, як вже не раз в критичних хвилинях організації, так і тепер стоїть на сторожі її основної лінії її цілості, авторитету провідника та порядку. Він докладає всіх можливих зусиль, аж до самозапечечення, щоб запобігти розколові. Проте не дає зломити себе ніякими рабінотами, провокативними нападами, ані грозьбами відстрашити. Як звичайно вкладає себе цілого у справу, в яку вірить і яку вважає слушною.

Німецько-большевицька війна та воєнні діяння на українських землях кличуть ОУН до ризику. Хоч як несприйнятливо вкладаються політичні відносини для розгорнення націоналістичної діяльності, О. Сенік невсилючно прагне над мобілізацією українських сил в так важкий момент. Відтак, серед найтяжчих обставин, особисто у фронтівій голосі кермує організаційною роботою, щоб усе самому бачити, щоб все було зроблене найпевніше й найкраще. Його левізою зовжди було: організація мусить бути усюди чинною, де йде про українську справу, організація повинна бути здібною й готовою активно прийняти кожну ситуацію. Це було законом його всієї діяльності. У Житомирі враз з друзями устійнює найближчі завдання,

приїздять і виїздять післанці з околиці Житомира, Києва, Хвастова, Бердичева... У найближчих днях слід сподіватися переходу до Києва...

Та рівночасно працюють і ворожі сили, що заприсяглись братовбивством і руїною починати нове життя. Із за темного вугла, з-заду, падає стріл, щоб зростити гарячю кров'ю О. Сеніка Житомирську землю. І О. Сеніка не стало між живими, а з його життям відійшло й це, що міг він ще зробити для України. Проте з гордим чолом може стати до звіту, в обличчі Всевишнього, перед своїм Вождем і Другом Полковником та сказати: «Свій обов'язок я сповнив»... І дійсно сповнив його О. Сенік до краю.

Велика, всебічна діяльність Омеляна Сеніка, його небуденні організаційні здібності, громадські й товариські прикмети вже самі призначили Сеніка на одного з моторів всеобіймаючої діяльності організації. Його плідне життя було наповнене відданістю Великого Революціонера Великій Ідеї та відповідальною працею для вимріяної України. Він бадьорий та усміхнений, він своїм великим духом та всеобіймаючим серцем запалював скрізь вогонь Національної Революції, невпинно працюючи над великим ділом Євгена Коновальця, ділом святим: **Визволення Української Нації.**

Не маючи ще змоги сьогодні вшанувати належно пам'яті Омеляна Сеніка - Грибівського, як і других наших Героїв Національної Революції, хай же їхнє життя, їхній труд живуть у пам'яті наших та тим робом воплочуються у дальші чини на шляху до остаточної перемоги.

— о Х о —

Д. Буків.

МИКОЛА СЦІБОРСЬКИЙ
ТЕОРЕТИК УКРАїнСЬКОГО НАЦІОНАЛІЗМУ

Микола Сціборський — теоретик. Трохи дивне зіставлення. Бо якщо під поняттям «теоретик» треба розуміти кабінетного науковця, далекого й чужого від кипучого життя, то Сціборський ніколи не був теоретиком. Його ім'я було синонімом людини-революціонера, людини, яка стоїть безперервно в самому осередку кипучого

Підполковник

МИКОЛА СЦІБОРСЬКИЙ

*) 28.3.1895 — † 30.8.1941.

життя, щоб опанувати й підчинити його своїй творчій волі. Контемпляція та філософічне, спокійне обсервування життя і його виявів як матеріалу до своїх кабінетних розумувань не були ніколи життєвою метою великого Покійника. Він приглядався життю і його виявам, він сту-

діював пильно кожний відрив великих людських спільнот, націй, але мета цієї обсервації і цих студій не була часто науково-теоретична, але ділово-практична.

Микола Сціборський студіював життя націй, а в першу чергу української нації, не для того, щоб тільки знати, але для того, щоб через знання опанувати це життя. Для нього закони пізнання не були ціллю в собі, але тільки засобом до осягнення певної мети. Сціборський не був теоретиком в повному розумінні цього слова. Тому, якщо хочемо задержати для нього окреслення «теоретик», то обов'язково мусимо долучити до цього окреслення ще й друге поняття — «практик». Теорія й практика це два поняття, які в світі понять виключають себе, але в щоденному житті часто подають собі руку. В душі великих особистостей теорія і практика зливаються часто в надзвичайно шасливу синтезу. Найвищий ступінь такої синтези осягають теорія і практика в особах геніяльних людей. Безперечно, Сціборський не був генієм, але в його особистості було дуже багато геніяльності. Тому в його особі синтеза теорії й практики осягнула великої досконалости.

Сціборський був теоретиком українського націоналізму. Але він як політик і революціонер був і виконавцем своїх теорій. Тому дуже тяжко сказати, чи був він більше теоретиком, чи більше практичним діячем-революціонером. Одно правда, що був він одним і другим. Але все ж таки, хто знає неспокійне, повне внутрішніх потрясень і творчого напруження життя Покійника, той мусить признати, що теорія в житті Сціборського була тільки прямим засобом до осягнення певної мети в боротьбі за здійснення великого ідеалу Української Нації. Автор «Націократії» не був стратег і полководець в одній особі. Він виставляв вільважні стратегічні пляни — він же ж переводив їх і в життя. Тому якщо ми студіюємо сьогодні Сціборського як теоретика українського націоналізму, то ми ба-

чимо його й як людину-революціонера, бо його теорія була найщирішим впливом його душі спрагненої чину. Сціборський не видумував якихось абстрактних, безкровних теорій, ні, він формулював певні правди, за які він перший боровся і за які і згинув.

Ось у такому розумінні будемо говорити про Сціборського як про теоретика українського націоналізму.

І І

Та наші висоди були б неповними, якщо б ми не підчеркнули тут ще одної сторінки в злуді з темою — Сціборський як теоретик українського націоналізму. Як це ми вище зазначували, теоретиком у повному розумінні цього слова він не був. Він не був ще й тому дійсним теоретиком, бо не все те, що ми означаємо сьогодні поняттям «український націоналізм» зродилось в його душі, в його творчій уяві. Сціборський не творив самий українського націоналізму, він був тільки одним з найтісніших його співтворців. Найбільша заслуга Сціборського може в тому, що він увів найбільше системи й надав найбільше яскравости тм думкам, які злучені в один суцільний світогляд дали українській нації ту велику суспільно-політичну правду, яку ми окреслюємо сьогодні словом «український націоналізм».

Український націоналізм родився і ріс в розгарі революційної праці, тому ніколи не приходило майже в думку злити революційні думки українського націоналізму в одну суцільну теорію чи доктрину українського націоналізму. Ця думка прийшла Сціборському й він доклав незвичайно багато зусиль, щоб перевести її в життя. Останки вільного часу присвячував він на те, щоб вивінувати український націоналістичний рух у власну доктрину, зафіксовану в одній суцільній праці. В цьому бажанні треба в першу чергу шукати причини його найважливішої праці — «Націократія». «Націократія» мала стати для ук-

раїнського націоналістичного руху тим, чим була для фашизму «Доктрина фашизму» Мусоліні, а для націонал-соціалізму «Моя боротьба» Гітлера. Чи це йому вдалося зробити — докаже наше найблище майбутнє. Сьогодні можемо хіба те ствердити, що «Націократія», це найважливіша, найповніша й найкраща праця, яку ми тільки маємо дотепер про український націоналізм як світогляд і як суспільно-політичний рух.

Правда, багато думок із «Націократії» не є оригінальними думками Сціборського, але він і не криється з тим, бо своє завдання не вбачав він у тому, щоб дати українському націоналізмові якнайбільше з власних оригінальних думок, але насвітлити якнайкраще суть українського націоналізму й дати Рухові суцільний кодекс його суспільно-політичного вірую. Він хотів дати Рухові і Біблію, з якої цей Рух черпав би в світлі матерії свій національно-політичний ідеал. Тому тут було цілком байдуже, чи думки, зафіксовані в цій Біблії, є оригінальними думками автора, чи взяті від своїх побратимів, які боролися разом з ним за той самий ідеал. Роля Сціборського була — як ми це вже зазначували — дати українському націоналістичному рухові суцільну власну доктрину.

Бо до нього такої доктрини український націоналістичний рух не мав. «Націоналізм» Донцова це доктрина націоналізму взагалі, як світогляду, який протиставляється всяким інтернаціоналістичним доктринам та світоглядам. Донцов не дав доктрини українського націоналізму, він тільки намагався своїми писаннями витворити в українській нації націоналістичну духовість, підготовляючи цим ґрунт для майбутнього українського націоналізму. Донцов учив український народ, що тільки ідея нації є двигуном історичного ставання народів. Сціборський, як виразник українського організованого націоналізму, зробив рішучий крок вперед і дав сильний почин для заіснування на українському ґрунті українського націона-

лізму. Донцов стояв на чисто теоретичному ґрунті, Сціборський стояв на службі політичної організації, яка діяла в українській дійсності. Іншими словами, Сціборський вплив української крові в загальну теорію нації Донцова. І в цьому історична заслуга Сціборського. Він став свідомо на услуги діючого політичного руху й намагався надати цьому рухові доктринарно - ідеологічного оформлення.

Тому й «теорії» Сціборського такі близькі до життя і повні крові. Вони ж мали бути тим вічно свіжим джерелом, з якого український націоналістичний рух черпав би всю життєву мудрість. Отже «теорії» автора «Націократії» мали служити чисто практичним цілям. Цих речей не вільно ніколи тратити з очей, бо в противному разі ніколи не оцінимо належно й не зрозуміємо Сціборського як теоретика українського націоналізму.

І І І

В рямцях нашої статті неможливо ознайомити читача з усіма думками великого націоналіста, якими він збагатив український націоналістичний рух. Це завдання майбутнього життєписця Сціборського. Ми хочемо лише насвітлити кілька думок автора «Націократії», які на нашу думку є найбільш характеристичними для нього й які найкраще дадуть нам змогу заглянути в саму душу Сціборського, як теоретика українського націоналізму. Ось середнє місце в доктрині Сціборського займає, як і треба сподіватися, поняття нації. Сціборський, як і взагалі всі націоналістичні рухи, виходить із заложення, що нація як органічна цілість, а не одиниця, стоїть в основі нашого політичного думання.

Український націоналізм, пише Сціборський, «проглядає націю не як механічний збір певної кількості людей, пов'язаних лише спільністю території, мови й матеріальних інтересів, але як найвищу органічну форму люд-

ського співжиття, що при всій своїй зрізничкованості має власний, неповторний внутрішній і духовий зміст, творений від віків на підставі природніх властивостей даної людської спільноти, її моральної єдності та стремління здійснювати свої власні історичні завдання. Не самі матеріальні підвалини існування, лише насамперед **ДУХ** і **воля** нації, постійно проявлювані в її творчості й змаганнях, є підставовими чинниками її життя й сили, надаючи їй питомений, відмінний від інших націй, зміст і характер». («Націократія», стор. 74). Отже в основу поняття нації кладе Сціборський **дух** і **волю**.

Він не приймає расового поняття нації. «Підставою расової політики, пише він, мусить бути гомогенна (однородна) структура держави. Проте будування расової держави в Україні стрінуло б труднощі з огляду на її гетерогенну (мішану) національну структуру. Історія і етнічні особливості нашого розвитку ускладнюють стисле окреслення української расовості й кажуть шукати головні точки опертя в **духовому** понятті Української Нації». («За внутрішній імперіялізм», «Пробсєм», липень — серпень, 1941). Свою доктрину Сціборський не копіює, але будує на природніх даних української нації. Тому, хоч і як привабливою була б теорія раси, то він все ж таки не може прийняти її **вповні до своєї доктрини**. Повну расову відмежованість, проповідує він лише відносно жидів. Решту національних меншин треба асимілювати, отже не відмежованість, але зближеність, духове перетоплення цих меншин у горнилі української духовості. «Перетопити в собі збиранину народів, що замешкують нашу землю, в **спільний український державницький і культурний тип**», ось найважливіша проблема, що поставиться перед молодого українською державою. («За внутрішній імперіялізм»). Отже Сціборський розв'язує проблему історичного майбутнього української нації цілком протилежно, як це робить націонал-соціалістична докт-

рина: наколи націонал-соціалізм іде від чистоти крові до чистоти духа, то Сціборський іде від чистоти духа до чистоти крові: В націонал-соціалістичній доктрині головний критерій це **кров**, у Сціборського — **дух**.

Це не означає ще, що Сціборський проповідує безграничне мішання всяких народів і рас. Хто пригадає собі хочби його вороже й наскрізь негативне наставлення до москалів, той зрозуміє, що він дуже далекий від таких теорій. Крім цього, коли возьмемо під вигляд його домагання цілковитого расового відмежування від жидів, то змусимо дійти до заключення, що своєю доктриною стоїть він блище до расистів, як до їх противників. Вкладенні ідеологічних основ для українського націоналізму, він, як холодний спостерігач нашої дійсности, будував свої твердження на фактах, а не на фантазіях і мріях. Української нації, як расової одиниці, не лише що нема ще, але дотепер навіть не поставлено серйозних науково - дослідних основ під простудіювання її расової структури. Зате з чимраз більшою виразністю кристалізується українська **духовість**, яка по своїй остаточному оформленні буде встані притягати до себе й найбільш відосередочні сили. Ця **духовість**, як «величезна потенція», яка вже існує, перетворена в силу «діючу, тверчу», буде одинока в стані завоювати й засимілювати різноманітні народи України. Здобуті духово ці народи, зчасом втопляться і кровно в українському морі. Тоді аж зможемо говорити й про чисторасову політику.

Не сміємо ніколи тратити з очей факту, що на українській етнографічній території, побіч приблизно 40 мільйонів українців живе майже 15 мільйонів чужинців! Хоч ці чужонаціональні елементи не живуть компактними масами, але розсіяні серед українського моря, то всежтаки їх не можна нехтувати. Тимбільше, що велика частина з них (кругло 8 мільйонів москалів і 2 мільйони поляків) належать до історично ворожих нам націй і до во-

рожих культур, які «ще далеко не вичерпали себе» і тому будуть усіми силами намагатися повернути старий, ворожий нам стан речей. Велика частина цих елементів, яка ще не є так тісно зв'язана з нашими землями, вмигрує, чи в якийсь інший спосіб розлучиться з цими землями, але дуже велика частина останется. З цієї оставшої частини, велике число буде змосковщених чи спольщених українців, отже кровно близьких нам, тому щонайменше нераціонально було б застосувати супроти них методи непримиримої, безоглядної расової політики, бо така політика внесла б сильний фермент неспокою в молоду, невпорядковану ще державу. Ці елементи мусять втопитися в українському морі, а до цієї мети небезпечно було б йти шляхом расової непримиримости. Річ ясна, що українська держава не повторить блуду з 1918 р., даючи всяким національним меншинам більші або менші культурні автономії, творячи в цей спосіб держави в державі, вона — «приспосовуватиме національні меншини до того стану й тих вимог держави, які обов'язуватимуть самих українців» («За внутрішній імперіялізм»).

Свою окремішність і панівне положення в Україні ці меншини могли задержувати тільки завдяки окупаційним системам їх метрополій, що диспонували для цього численними середниками (державним апаратом, різними засобами духових, культурних і матеріяльних впливів і тд.). Значення цих штучних, сприятливих для національних меншин України, умовин, неминучо підірве під ними ґрунт і вони залишаться як би «в повітрі». Тоді блиск української культури, української духовости, збудований на здорових основах української народної культури, притягне до себе й ці національні меншини, та заставить їх признати Київ своїм духовим, а згодом і політичним та національним центром. Ця українська культура мусять розвиватися на засадах духової непримиримости й цілковитого розриву з ворожими культурами —

Цей процес вимагатиме вложення незвичайно багато енергії, часу й витривалості, але Українська Нація переборє їх, бо має для цього всі духові дані.

Сприймаючи «власну націю за найвищу, абсолютну, ідейну й реальну цінність» Сціборський твердить: «Все те добре, що добре для блага, сили й розвитку моєї нації; все це зле, що цю силу й розвиток послаблює». («Націократія»).

I V

Таке поняття нації може трошки дивно виглядає, як що візьмемо під розвагу те, що ми нація недержавна. Для недержавної нації найвищим ідеалом повинна б бути власна держава. Проте Сціборський кладе наголос не на державу, бо він, як тверезий споглядач, уміє степенувати вартості. Він пише: «Розуміння нації, як найвищої в своїй внутрішній цінності й значінні основи суспільного життя, провадить націоналізм також до відповідного трактування істоти та завдань держави. У відмінність до соціалістичних протидержавних теорій, український націоналізм учить, що передумовою забезпечення всебічного розвитку нації та її активної ролі в світовому оточенні є власна, незалежна держава». («Націократія», стор. 79.).

Але держава не є самоціллю, бо навіть «факт існування нації не конче зумовляється її державною незалежністю». Проте, додає він, «тільки через власну державу нація стає творчим чинником в історії і повноправним господарем своєї власної долі». («Націократія», ст. 79.). «Націоналізм вчить, пише він далі, що коли нація уявляє собою підставу людської спільноти й джерело її духової та матеріальної творчості, то держава — це життєве здійснення нації, це засіб, що забезпечує, удосконалює і збагачує її існування, як рівнож означає її історичну роль між іншими націями. У націоналістич-

ному світогляді, нація й держава виступають як **одноціла та найвища** в її ідейній і реальній вартості **мета**, що означається поняттям державної нації. Для націоналізму держава не є відірваною від життя і людей самоціллю. Натомість вона стає, поруч із нацією, **найвищою ціллю**, що їй націоналізм **підпорядковує** всі інші цілі та інтереси: **класові, партійні, групові й особисті** — (там же, стор. 82).

Отже, **наколи** нація творить **підставу** людської спільноти й джерело її духової та матеріальної творчості, то держава, як «**засіб**, що забезпечує, удосконалює і збагачує існування» нації, є **найвищою ціллю** в житті нації. Тому державу не вільно брати як «**відірвану від життя і людей**» самоціль, щось що існує побіч або й незалежно від нації, лише як найбільш досконалий інструмент в руках нації.

Для нас держава — **святе слово**. Але бо українська нація існувала й росла і без власної держави. Ця нація жила й творила навіть у неволі вона без держави виборола собі право на власну державу, чи ліпше — на **самостійне життя**, бо держава **кінець-кінців**, це **самостійне політичне існування** нації. Ми навчилися цінити й поважати себе, вірили в свої сили й своє історичне покликання — **поза державою**, тому хоч кладемо такий **сильний наголос на державу**, не тратимо ніколи з очей, що нація, а не держава є **вартістю** в собі.

«Український націоналізм, пише Сціборський, **хоче спричинитися до створення потужної й великої держави**, що в стані була б **кожночасно** — через свою **внутрішню скріпленість і зовнішню активність** найкраще здійснювати завдання **Української Нації та захищати її інтереси перед іншими націями**. («Націократія», стор. 81).

Але щоб нація могла вповні виконати своє історичне завдання, вона мусить створити **могутній інструмент своєї сили**; яким може бути лише **власна держава**. Своя

держава, це життєва, **конечність** кожної здорової нації.

З другого боку, держава, як вияв політичної волі одної лише нації, мусить охоплювати собою **цілість нації**, бо нація може всесторонньо виявити себе лише тоді, коли всі її складові частини творять одну нерозривну органічну цілість. Цей залізний закон існування нації висловлює Сціборський такими словами: «Життя з його духовими двигунами й протилежними інтересами накладає нації свій залізний закон; згідно з ним, передумовою її здоровля, сили й поступу є **державна соборність**. Без цього загрожує нації розшматування і руїна...» Свідомий величезного значіння об'єднання **всіх земель Української Нації**, як головної підстави її здорового існування --- він протиставить всім українським політичним групам концепцію **власних сил нації й національної революції**, змагаючись за здобуття Самостійної, Соборної Держави, що є центральним пунктом його програми» (там же, ст. 80).

Українська нація як держава, має здійснити велику культурну й цивілізаторську місію на грані двох світів. Цю місію вона зможе виконати лише як великодержава. Тому нашим життєвим завданням є створити **Українську Імперію**. Українська імперія — «це життєва **конечність** для **Української Нації**, без якої вона не зможе існувати, як історичний суб'єкт». («За внутрішній імперіялізм»). Щоб створити таку імперію, треба в першій мірі перевиховати душу українця, перетворити вціплений йому штучно комплекс меншевартості в комплекс «**володарськості**», щоб він із провінціаліста став — «**державником та імперіялістом**», (там же).

V

Нація і держава це центральні пункти, довкола яких зосереджується вся увага Сціборського. Нація, як носителька генія України й держава, як найкращий гарант генія — ось ідеал українського націоналізму. Ці

вартости не були для нього теоретичними абстракціями, але діючими правдами, за які він боровся, за які й згинув. Бо він знав, і вірив, що життя не має ніякої вартости доти, доки йому не можна жити на волі. Це була може найкраща «теорія» автора «Націократії». Правдивість цієї теорії він засвідчив власним життям.

До того Сціборський знав і твердив, що вільне життя не дається, його треба брати силою, його треба здобувати! Це ще одна «теорія» Сціборського. Він не проповідував України як маленької, сірої держави, але його Україна це була Імперія — владарка великих просторів і носителька великих ідей. А таку Україну можна здобути тільки власною кров'ю і власними жертвами, бо якщо малу державу можна й одержати з ласки інших, то імперію можна тільки здобути власними силами.

Але для такого великого діла треба нових великих людей. Тому Українську Імперію Сціборський будував спершу в душі Українського Народу, бо знав, що тільки тоді, коли ця імперія стане ясним образом у душі Української Нації, можна буде приступити до її будови в світі матерії. І тут він також не помилився, бо з історії знаємо, що ніколи раби не будували імперії. Героїзм і дух агресії, дух панування — це характеристика панівних рас. Такою панівною расою була колись українська нація — такою хотів її знова бачити теоретик українсько-го націоналізму сл. п. інж. **Микола Сціборський.**

Тому його ім'я записалося безсмертними буквами не тільки в історію українського націоналістичного руху, але в історію української нації взагалі.

Я. Дедалевський.

Н Е З А Б У Т Н І М И С Л І Д А М И
З ОМЕЛЯНОМ СЕНИКОМ-ГРИБІВСЬКИМ ТА
МИКОЛОЮ СЦІБОРСЬКИМ

10 липня 1941 р. в жарке полудне розпеченого літа я приїхав товаровим автом з Кеп. до Кракова. Був я втомлений та покритий білим порошком польських доріг та пилом вугілля, на якому я їхав. Бруд пекучо в'їдався в очі та тіло. Хотілося немилосердно їсти та пити.

Мав я за собою кілька днів дороги серед літньої спеки. Їхав окружними та бічними шляхами, щоби оминути поліційних контроль. Дорога з Б. до Ос. та прикордонного пункту між Німеччиною й т.зв. Ген.-Губернаторством, тривала повних три дні. Вечором 9 липня я був в асисті зв'язкового в селі Ч. в хаті свідомого українця-емігранта, що жив тут вже 20 років. Раннім ранком чергового дня я вибрався з глечиком в руках та з мазуревою торбою на плечі в ліс на малини та у проводі жінки емігранта перейшов кордон о год. 7-й ранку. Кордон в той час був бережений досить сильно і ми використали час зміни варті. Звідси подався я полевыми стежками до головної посе. Ждав добрих дві години на можливість транспорту та вкінці примістився на авті, що везло вугілля з Тжебіні до Кракова. Перед самим Краковом перейшов успішно несподівану контролю німецької поліційної стежі.

Приїхавши до Кракова, мав я певне почуття вдоволення, але не було в мене особливих радощів, що були б зв'язані з перебутою дорогою. Я сам переходив вже не раз тяжчі та більш складні кордони. Зрештою, моїм останнім шляхом переїхало останніми тижнями десятки моїх друзів, які поїхали на рідні землі у вир нових подій.

Перші мої кроки були на вулицю Ст. В... Тут стрі-

нув я Омеляна Сенника-Грибівського, з яким я зустрічався досить часто протягом останніх років. Він був вже повідомлений про мій приїзд. Прийняв мене з питомою йому сердечністю. Він сказав мені, що сьогодні вибирається з Миколою (Сціборським) на схід, що на мене ждати не може, бо має дані, що німці, які вже раніше конфізували К., шукають за ним та Миколою, щоб позбавити їх свободи рухів. Він подав мені адресу, де ми мали зустрінутися чергового дня в Ярославі.

На другий день ввечері я був у Ярославі. Висівши з потягу, я вулицями, що роїлися від німецьких військових колон, прийшов на квартиру А. К... Там застав їх обох — Миколу Сціборського та Омеляна Сенника-Грибівського. Оба ходили по кімнаті й розмовляли. Заходяче сонце кидало через вікно проміння на обі Постаті. Були убрані по-спортовому. У Миколи Сціборського високі офіцерські чоботи, штани кіннотчика, спортова сорочка та сіра блюза. У моїй уяві це зродило образ, коли Він, як офіцер кінноти, боровся в рядах Української Армії. Може і в нього була думка про давні часи і новий похід, бо настрої у нього був дуже бадьорий та святочний. Омелян Сенник Грибівський був у спортових черевиках, спортивній сірій сорочці й темній маринарці. На його устах грала весела усмішка.

Дві протилежні фізично Постаті. Сціборський середнього росту, досить щуплої будови тіла, яке знизила довга праця, боротьба та злидні. Гостре, тесане з мармуру обличчя. Людина з найбільше тонким та вигостреним інтелектом. Творець і Апостол Ідеї, що її у своєму серці виплекали тисячі українських вояків, які гинули на фронтах, у революційно-підпільній боротьбі, в тюрмах та на засланнях, вірний їх заповіту — **творити й боротися!** Каменярь та форматор глибинних бажань українського селянина — вrostи в українську землю й мати її для себе, своїх дітей та свого народу. Виразник волі українського

робітника, що хоче вирватися з ярма чужої соціальної несправедливості, стати господарем над українськими металевими колосами та господарити тим, що вирве з пащі чорних та сіро-металевих машин і соків власної крові.

Він — духовий Батько творчої української інтелігенції, що вийшла з народу та станула на службу для народу. Він — керівник тих духових працівників, що хочуть всіма силами твердити нові духові цінності та підносити власний народ на вищі щаблі духово-культурного та суспільно-політичного життя. Він — душа й серце та духовий провідник тих верств українського народу, які на згарищах духової та матеріальної руйни хочуть будувати новий величний Український Храм.

Омелян Сенік - Грибівський. Висока, струнка й сильна фізично постать, у промінні заходячого сонця Він виглядає, мов вилита зі спижу класична статуя. Усміх і думка грається на його обличчі. «Немає такого положення, з якого не можна було б знайти розумного виходу й немає такої ситуації, якої не можна б змайструвати» — це Його життєва засада. «До всього треба тільки розумного аналітичного та тверезого підходу, плану й знання людської психології» — це ключ до його успіхів в часах підпільника на рідних землях, бесідника та дипломата на еміграції і визначної Особи у Нашому Русі.

Два контрасти й одна цілість. Нерозлучні Побратими — Микола Сціборський та Омелян Сенік - Грибівський. Дві людини, що себе доповнюють та творять одну цілість — духовий реформатор та непересічний організатор!

Вітаємося, Омелян Сенік - Грибівський продовжає свої думки: «Не журися й не денервуйся, Миколо. Прилетів наш Дедаць, і ми завтра полетимо даліше. Чорт бери те, що німці стягнули сьогодні всі човнаї на Сяні. Ми знайдемо іншу дорогу. Завтра ми будемо на тому боці, а

може вже й у Львові». В нього вже був свій плян, і Він зийшов, щоб дати відповідні зарядження та його реалізувати.

Я залишився зо сл. п. Миколою Сціборським в кімнаті. Надворі темно. Ми говорили про людей, які відцпили з Німеччини та Генерал - Губернаторства на схід. Говорили про труднощі при переїзді та про положення на тому боці Сяну.

За годину вернув Омелян Сенік - Гривівський з бадьорою та веселою усмішкою. «Ідемо зараз спати. Завтра о год. 5-ій ранком вирушаємо в дорогу. Я з Андрієм Л. zorganizував авта, що їдуть до Львова. Платимо по 200 золотих за перевіз від особи. Авта вантажні та криті й нас відповідно заховують».

Минула ніч. Сонце ледве озолотило дахи будинків міста, коли Микола Сціборський, Омелян Сенік - Гривівський, Андрій Л., я і ще двох, яких призвица собі точно не пригадую, були на площі ринку, де стояла колона авт. Шофери вже були в русі — оглядали мотори та стукали залізом по каміннях. За хвилину ми виїхали в дорогу.

Я їхав в одному авті з Омеляном Сеніком - Гривівським. Інші по двох на інших автах. Колисалоя авто по пригорбах шосе Ярослав — Перемишль. Через дірку полотняного покривала усміхалоя до нас сонце й кидало жмуток проміння. При дорозі будилися цвіріньканням зо сну оспалі верби. Ліси коло Перемишля отрясалися з ранньої мряки. Ми перекидувалися відірваними реченнями, що відзеркалювали наші настрої. Звуки мотору та шепіт гумових опон заглушували наші слова.

Вїхавши в місто, ми прикрили себе плахтами та іншим лахміттям, що лежало в авті. За хвилину ми були перед залізничним мостом, що в той час служив також для автотранспорту. Авто спинилося — контроля паперів шоферів. Чуємо запит на німецькій мові: «Нікого не

маєте всередині?» «Ні», — падає відповідь нашого шофера. На мить напружилися нерви і неприємний холод пройшов по тілі. Але ще секунда, і нерви та розум працює вже під кутом пляну, обдуманого павишадок невдачі. Його нестрівно. Падає речення — все в порядку — їхати!

Автомашина підноситься на міст. Гуде заїло мотор. Виїхало на міст і несеться рівно по вистеленій дошками долівці. Під нами срібнолентий Сян. Я його не бачу, але відчуваю всією душею цю гарну, круту та химерну річку. Скільки споминів молодечих років зв'язано у мене з ним! Скільки найкращих моїх друзів він поховав на своєму дні останніми роками! Вони впали при переходах від большевицьких куль й ти дав їм вічне приміщення на своєму дні! І коли вже на твоєму правому березі стоятиме українська гранична сторожа, а сини України не гинутимуть в твоїх глибоких водах?

Автомашина сунеться вже в долину, гальмуючи всією силою мотору гальма. З мосту переїздимо на Ягайлонську вулицю. Виходимо зі свого сховища й сідаємо на запасовій гумовій опоні авта. Я пробиваю ще одну дірку ножем в автовім покривалі, щоб кожний з нас мав змогу оглядати околиці, якими будемо проїздити.

Місто досить пошкоджене болями. У морі повного літнього сонця купаються звалища мурів. Побіч цілих будинків пнуться вгору ще не звалені стіни вигорілих домів, а випалені вогнем вікна та двері, світять пусткою та сумом. Коли авто уповільнює біг, то чути гамір чужої мови — гостей, яких Україна приймала хлібом і медом, а вони позасідали по наших хатах, відібрали народові землю і варстали українським робітникам. Руїна, руїна й руїна... Треба мільйонів рук, які з однією ідеєю в серці й зо всіма силами стануть до боротьби за волю нашої землі та за її відбудову. Треба гострого українського меча, та вмлої українсьвої політики на сторожі українських

прав. Треба великої єдності у здобуванні українського завтра. Здивовано споглядають на схід очі бушкерів. З панікою втекла мільйонна штучна сила. Запустілі поля перетинають прості земляні окопи та дерев'яні протипанцирні заборолла. Пусткою стоять попалені прикордонні села. Тут і там майоріють збиті, мов вівці, в одну купу хати — їх «евакуували» з-над Сяну більшовики, щоб вони не дали притулку українським революціонерам. Серед бур'янів чорніють ленти зораної та старанно заскородженої землі. Не на хліб були вони призначені, але їх завданням було — викривати для НКВД сліди тих, які нелегально переходили кордон!

Шосе віддаляється від Сяну. Зближаються Мостицька. Перед містом колона відпочиває. Ми їмо сніданок в авті.

За пів години колона їде далі. Задуманий Грибівський сидить біля мене. Його очі приковані до дірки в автовому покривалі. Його зір губиться серед стяжок зеленого та золотого збіжжя. Нам розмова тепер не клеїться. Він, говірливий та бадьорий, тепер занадто перейнятий своїми думками та спогадами.

Невигідне місце, що кидає Його тілом, примушує Його відірвати свій зір від ланів. Він, поправляючи своє місце, сказав: «Скільки разів я проходив тими ланами, сам чи з друзями, втікаючи перед ляцькою поліцією чи йдучи на «мокру» роботу. Як близькі вони мені і, як дорогі. Тоді ми на руїнах, що повстали по програних Визвольних Змаганнях, організували нову політично-збройну силу. Ми двигали нарід до нового походу. Ми його розбуджували. Один період нашої боротьби закінчився. Тепер приходить новий, ще тяжчий, як під оглядом укладу внутрішньо-українських сил, так і зовнішньо - політичним. Ми його почнемо там — у Києві, Харкові, Одесі, Вівниці, Чернігорі. Там з руїн і згарищ виросте нове життя та нові сили».

Його обличчя стало знова ясним та бадьорим. Нав'язався жвава розмова. Ми говорили про положення України в новій війні, про дві хижацькі імперії, що кожна з них хоче посісти українські багатства для себе. Ми аналізували нове становище й нові наші завдання.

Тимчасом автомашина під'їздила до Львова. На левовищі в Скнилові гуділи тяжкі літаки. Вуличний рух оживлявся. Маршеровали колони військ і тисячі, виснажених до костей, полонених. Ми доїхали до вулиці Леґіонів. Тут наша колона зупинилася. Ми підійшли до зупинки на вулиці Сап'їги й звідси поїхали трамваєм до вулиці Личаківської.

Омелян Сенік - Грибівський став у Львові незвичайно веселий та жартівливий. Дороге та близьке йому місто вливало в нього струями радість. Це ж західньо-українська столиця, в якій Він провів свої молоді літа та з якою зв'язані тісно його дні підпільної праці на землях.

Ми розійшлися на різні квартирі. Стрінулися ще раз ввечері того ж дня. Він тоді сказав: «Андрій намотав справу з шоферами, що мають їхати на Проскурів. Дістанемо документи через Івана Р., від Української Суспільної Опіки на те, що ми є біженці з Хвастова. Їдемо завтра в дальшу дорогу. Зустріч о год. 8-ій ранку біля оперного театру».

Другого дня в назначеній годині я стрінув Його коло театру. Він дав мені документи, згідно з якими — я поховив з Солом'янки, коло Києва та вертаю у свої рідні сторони. Ми зараз пішли на вулицю Вірменську, де стояло два авта. Видряпавшись в середину останнього з них, я застав там відомого поета Ольжича - Кандибу, якого німці пізніше закатували в конц-лагері у Заксенгаузен 1944 р., визначного підпільного діяча на Лівобережжі під большевицькою окупацією — Пол., який згинув у Харкові від німецьких катів, осінню 1941 р., Доктора Я., розстріляного німцями в Рівному 1943 р. Вітаю

П., Андрія Л., П. С. та Миколу Сціборського. За мною виліз на автомашину Омелян Сеник - Грибівський. Ми посідали на гумових опонах, дошках та лахміттях. Шофер зав'язав задню частину полотняного накривала авта. За хвилину почав гудіти мотор, і автомашина рушила. Вона прискорювала то припинювала біг: обминала якісь другі автомашини, сільські підводи та міські закрути. За містом вона йшла рівною, досить швидкою дорогою.

Настрій серед присутніх був веселий. Розказували переживання останніх років і жартували. Найбільше уваги звертав на себе зо своїми переживаннями в СРСР. Пол., який останніх двадцять років прожив в підсовітській Україні та на північних землях Росії. Він розказував свої переживання та міркування щодо дальшої роботи й боротьби.

Серед жвакої розмови дуже скоро минуло 5 годин їзди до Тернополя. Тут зайшла несподівана неприємність: вантажні авта дістали нові спрямування. Вони мали їхати вже не до Проскурва, а до Чернівців. Нам тим разом не туди була дорога. Ми мали пробитися до Хвастова. Тоді ціла наша група була поділена на дві частини: одна мала вертатися до Львова та старатися пробитися через Броди, Рівне, Новгород Волинський до Житомира, а друга — через Півволочиська, Проскурів, до Хвастова, а з Хвастова в слушний час до Києва. На такий поділ групи вплинули відомості, що наспіли з району Хвастова. Зв'язковий приніс відомості, що там німці зі своїми попутчиками, перевели численні арешти серед наших людей. Арештований був тоді Кузьмик - Петренко, що розстріляний був разом з групою студентів у Києві 1942 р., Ярослав Перебийніс, який просидів довший час на Монте Люпе в Кракові, а згодом в концентраційних таборах в Німеччині та інші.

Я з Омеляном Сеником - Грибівським добру годину ходив вулицями Тернополя. Не було там нічого помітно-

го, хіба що тільки в очі впадав величезний бруд з масою всякої мушні. Це була спадщина окупанта, який «визволив» в 1939 р. Західню Україну.

Коли ми зустрінулись з Миколою Сціборським та Андриєм Л., то я разом з останнім попрощав їх обох, нерозлучних приятелів. Згідно з дорученням, я вернув товарним потягом до Львова.

Серед праці, від ранку до вечора, швидко минали дні у Львові. До zenіту докотилося літо, і сонце гаряче нагрівало брук вулиць. Серед спеки примирало полуднем місто. Але ніхто того літа не думав про відпочинок. Навіть вигідні львов'яни залишилися на місцях. Не думати було про це. Події котилися скоро не тільки на фронтах, але й саме місто почало міняти свій вигляд. Над виставовими вікнами зникали українські написи, одинокі, що большевики принесли містові, і почали появлятися мішані, німецько-українські та німецько-польські. Ці вивіски були символом всього життя, що відбувалося в місті: німці почали свій германський курс «рятування» при помочі фольксдойтшерів одне з найстарших «німецьких міст» на сході Європи.

Я не мав часу переживати всіх тих болючих подій, які відбувалися тоді у Львові. Я був завантажений цілоденною роботою. Тому, що вона була спрямована під кутом Центральних та Східніх Земель, може й тому я менше звертав увагу на все, що діялося на місці.

Підчас своєї роботи я дуже часто зустрічався у Львові з Миколою Сціборським та Омеляном Сеніком - Грибівським. Я черпав від них поради, що відносилися до розгортання моєї роботи. І я з найбільшою приємністю згадую сьогодні, як найбільші цінності свого життя літні вечори, коли ми довго і всебічно розглядали різні теоретичні та організаційні питання. Ще досі чую різкий голос Миколи Сціборського, його логічні та всесторонньо обдумані тези. Ще досі в моїх вухах звучить приєм-

ний баритон Омеляна Сеника - Грибівського, ясні. на великому досвіді, побудовані думки.

Вони Оба вперто працювали над шиганнями та постановкою своєї роботи там, куди вони мали виїздити. У них був плян поставити її у всій ширині та використати для неї весь теоретичний і практичний досвід, набутий довгою суспільно-політичною діяльністю.

Не довго довелося зустрічатися з ними у Львові. Вони скоро підготовлялися в дорогу. Їх денервувала кількадемна зупинка, що зв'язана була з реєстрацією авта, яким вони мали від'їхати. Зокрема Микола Спіборський дуже денервувався. Для нього кожний дальший день у Львові був невимовною мукою та немилосердним шарпанням нервів. Його кликала кров на рідні простори . . . Його звала якась сила на широкі українські лани, щоб їм вдруте віддати свої труди і сили. А може Його кликала неблаганна смерть та чорна земля рідної Батьківщини, що хотіла Йому дати у собі приміщення?...

Омелян Сеник - Грибівський був більше в ці останні дні у Львові зрівноважений. І Його манів подих широких українських східних просторів. Вони ж відповідали Його розмахові, і на них Він тільки міг шойно виявити свої зрілі сили. Але, Він не виявляв своїх переживань. Навпаки, Він старався їх приховати, щоб заспокоювати свого Побратима — Миколу. Він Йому говорив: «Не журися, Миколо. Наші там справляться й без нас. Там є поважні сили. Скоро впаде Київ, і ми поїдемо прямо туди».

Вкінці все було тотове до дороги. Нові біженецькі довідки для них від Суспільної Опіки, в яких написано, що вони з Київщини та, що вертають туди. Авто Суспільної Опіки, зареєстроване перед властями, повезе двох тяжко хворих у їх рідні сторони . . . У военний хаос ніхто не подумає, чи документи цілком правдиві, а зокре-

ма не подумают про це тупоголові, при звичаєні до нормального організованого життя, німці.

В останній день липня від'їздили зі Львова. О год. 9-її ранку, чотиросособове авто під'їхало на рїг вулиці Академічної. Прощалися з друзями. Я прощав їх у сїнях вуглового будинку . . . Бажав їм багато успіхів в дорозі та праці. «Прощайте! Кінчіть скоро роботу та приїзджайте до нас». — «До побачення в Києві», — сказали Вони, майже оба разом, до мене.

Грюкнули двері авта, і Вони поїхали. Я довго ще дивився їх слїдами. Мені було на серці чомусь -- невимовно сумно... Незрозумїлий біль стискав серце. Чорне авто зникло на закруті вулиці, але я довго-довго ще дивився в тому напрямі . . .

Приходили вїстки з далекої України. Доносили: доїхали щасливо до Житомира. Працюють і мають багато успіхів. Все свїдєме громадянство за нами. Підготовляють кадри на роботу в Київ.

4-го вересня прийшла до Львова неймовїрна, приголомшуюча вїстка. Зміст її: «Вбили Миколу Слїборського та Омеляна Сеніка - Грїбівського. Вони вертали вчором з наради з житомирським громадянством на помешкання. Охорони нашої не було, бо вони її рїшучо відкинули. Вбивник — Козїй, з Галичини».

Вбили? Не живуть? Ні! Ні! Це не може бути! Вони живуть! Бо Вони стоять живими перед моїми очима! Я бачу їх бадьорі й до походу готові Постаті! Чую їх голос — «До побачення в Києві!».

Вбили! Вбили! Вбили! Вбили . . . все новими й новими відомостями підтверджується страшна вїстка. З уст до уст летить — «вбили», «згинули»... Вся українська природа вимовляє своїми грудьми ці, трагічні слова — «згинули», «вбили»!

Вбив? Хто ж вбив?!... німець? поляк? москаль? большевик? румун чи маляр?.. Для них Вони були в рїзній

час небезпечні. Вони ж усі з ненавистю ворогів вимовляли слова — Микола Сціборський та Сенік Грибівський. Ті, коли хотіли панувати на українських землях й покорити остаточно нас, як нарід, мусіли б впершу чергу стріляти Вас Обоих! Адже ж з рук ворогів завжди падали найкращі Сини України!

Вбив!... Українець?.. Козій, з Галичини?.. Братовбивство?.. Новий злочин Каїна!?. Неже ж на Вас могла піднятись українська рука?.. На Вас, що все своє життя віддали для українського народу? На Вас, що в службі для свого народу зрезигнували з особистого життя? На Вас, що боротьбою і працею цілого свого життя двигали весь український нарід до волі? На Миколу Сціборського та Омеляна Сеніка - Грибівського, що стояли знова на найвищому відтинку нової української роботи й боротьби? . . .

Козій! К-о-з-і-й! . . . Потверджуються відомості . . . Перед очима лежать чорні рядки на папері, що подають точні, персональні дані, — його життя та характеристику. Братовбивство! Каїнський злочин! Братня рука вирвала з українських рядів Т И Х, яких не могла досягти рука ворогів - окупантів! Чергова пляма в нашій історії... Черговий удар, що вийшов з українських рядів! Каїновий злочин, що до сліз стрясає почуваннями й соромом палить українське лице . . .

Минули сумні дні. Я кінчив свою працю у Львові й вибрався в дорогу на схід. 12 вересня їхав я тим пляхом, яким, перед 6-ма тижнями, їхали — Микола Сціборський та Омелян Сенік - Грибівський. Того ж дня я перейшов коло Старих Бродів, новий німецький кордон, який мав відділювати Галичину від всієї України.

Другого дня ранком, я з другом Іваном Л., були на шосе Броди — Дубно — Рівне. Ми йшли пішки і спіяли авта, що їхали в північно-східньому напрямі. Нам вдалося присісти на навантажене авто і ми вполудень,

того ж дня, були у Рівному. Обабіч вулиць міста стелилися повалені доми. На звалищах працювали, під наглядом червоних, пузатих німців, тіні людей — полонені Червоної Армії. Із уст німців неслися до них грубі лайки, і нерідко приклади крісів, валяли, ті знесилені постаті, на землю . . .

Другого дня вполудень, я з другом Л., виїхали принагідним автом з Рівного в напрямі на Житомир. Я думав про Миколу Сціборського і Омеляна Сеника - Грибівського... Там, у Житомирі, Вони ще недавно працювали і, там тепер їх Могила. Ми доїздили до Корця, за яким проходила границя, що розділяла західньо-українські землі від центральних та східніх, яка розмежовувала дві різні окупаційні системи. Я живо слідкував за всім, що можна було бачити докруг. Переїхавши кордон, я побачив безмежні простори українських ланів, яким, здавалося, не було границь, ні меж. Сіріли стерні, з яких знято збіжжя й зеленіли лани ярини. Рідко зустрічалися українські села, — розкидані від себе на кілька-канадцять кілометрів. У них сіріли обідрані хати, що здавалося, вrostали все глибше в землю. Валялися останки плотів. Падала в очі відсутність клунь, що на заході являються нерозлучними товаришами хат і обійстя. Остеронь, зп'ялися гордо, кам'яні зернові елеватори, що були контрастом до вбогих та запущених сел. Коло них, тут і там, сіріли інші колгоспні чи радгоспні будинки. Там, на заході — замки, палаці, двори й фільварки польських поміщиків та польські костьоли, а тут — елеватори й старанно збудовані будинки радгоспів. Там широкі лани а біля них вузькі, наче на сміх, клаптики землі українських селян, а тут — безмежні лани, що стоять під знаком елеваторів. Але, тут і там, бідні українські хати, виснажені та згорблені постаті українських селян.

Сонце клонилося до заходу. Авто в'їздило в місто Житомир. На вулицях патрулювали стійки німецької по-

льової жандармерії та неслися з поспіхом на схід і захід, німецькі військові авта. Обабіч широких і занедбаних вулиць, серед дерев, ховалися скромні і вбогі хати міста, в якому господарив стільки років, червоний московський окупант. Вулицями проходили виснажені й обдерті міщани.

Висівши з авта, я йду з другом подорожі, на зв'язкову квартиру. Обмінююся кличками з місцевою людиною, яку застаю там. Першим реченням питаю, де Могила — Миколи Сціборського і Омеляна Сеніка - Грибівського. Хоче провести туди. Дякую йому і прошу тільки точних вказівок, як туди дійти. Хочу бути на самоті й самому їх зустріти, у Місці Їх вічного відпочинку . . .

За десять хвилин я доходив до Собору, перед яким була Їх Могила. Заходило червоне, українське сонце так, як заходило в Ярославі тоді, коли з зустрів Їх там. Тільки, тоді заходило воно весело, а тепер — сумно, багрянючи якимось болючими красками. Воно кидало пурпурові барви на бані Собору. В тіні заходячого сонця ще більше темніли, сірі й запущені, стіни Храму, який за большевиків був переіменованний на склад смердючої советської тюльки . . .

Перед Собором, перед його головним входом, лежать в тіні заходячого сонця, дві сірі Могили. Могили Борців, які впали в час Збройних Визвольних Змагань, і Могила Сеніка — Сціборського, які впали в боротьбі за волю України більше двох десятиліть пізніше. Скромні насипи землі над їх домовинами прилягають до себе й поєднують в одно несплямлені Символи 25-літньої боротьби за волю українського народу. Вони Обі зв'язали навіки Друзів, ще серед громів і пожарів Великої Революції 1917 — 21 рр. захищали собою, перед ворожими навалами, український нарід. Вони поєднали Тих, які впали в тій героїчній боротьбі з Тими, які бойові знамена і несплямлені українські прапори несли довше й передали

їх всьому українському народові, який став на шлях нових змагань за волю. Вони — символи життя, а не смерті! Символи стремління, трагедії й героїзму українського народу.

Станувши перед Обома Могилами, я мимохіть стаю на струнко і, в душі голошу — я станув на Ваш наказ! Мовчить сіра земля. Перед моєю уявою стають постаті Лицарів з часів Збройних Визвольних Змагань, горді постаті Революціонерів, що згинули в тюрмах, на засланнях і в безпосередній боротьбі від куль жорстоких окупантів. Серед них виринають такими, як я їх бачив останніми роками, — Микола Сціборський та Омелян Сенник - Грибівський.

З похиленою головою стою над Могилами. Кругом панує мертва тишина. Лиш два хрести, що вгрузли в Могили, показують грізно та маєстатично на схід — на Київ.

Ми підемо туди. Готовими стоять до походу ті, яких Ви підготували своєю працею, своєю боротьбою та своєю кров'ю. До походу стане в слушний момент весь український нарід. Ваші Могили будуть вказувати українському народові, що він має двох ворогів — зовнішніх грабіжників та внутрішніх, власних Каїнів — Козіїв. Ваші Могили ляжуть тавром прокляття і пересторогою для всіх українських братовбивців, а Ваша Лицарська кров зпементує весь український народ для Українського Революційного Зриву.

Я. Дедалевський.

ОМЕЛЯН ГРИБІВСЬКИЙ — ЗА ОКЕАНОМ

«Ой Морозе, Морозенку,
Ти преславний Козаче,
За Тобою, Морозенку,
Вся Україна плаче!»

Здається, немає найменшої закутини, де серед наших селян - фермерів чи робітників в Америці не знали б делегата Проводу Українських Націоналістів — О. Гривівського. Всюди — від океану до океану, від найдальше на полудень висуненого краю Полудневої Америки по Аляску, вздовж і впоперек великого американського континенту, на преріях Полудневої Америки, Канаді чи в промислових скупченнях наших робітників у З'єднаних Державах — всюди бував О. Гривівський, несучи з собою вогонь Української Національної Революції та запалюючи своїм полум'яним словом серця наших емігрантів для Великої Справи Визволення.

Українська Національна Революція і О. Гривівський . . . Як же ж тісно зв'язані з собою ті два поняття в умах американських українців! Промовляючи на сотках віч та масових народніх зібраннях, пишучи незчисленні статті, організуючи різні конференції, з'їзди та конгреси, закликаючи до об'єднання та морального й матеріального попєртя Української Революції, став він для американських українців символом та втіленням тієї ж Революції.

Від закінчення світової війни та Українських Визвольних Змагань, приїжджали до Америки різні делегати з Рідного Краю. Всі вони мали за завдання організувати українську еміграцію та збирати фонди на національні цілі в Старому Краю. І всі вони мали менші чи більші успіхи. Та хіба жодного з них не можна рівняти з деле-

гачем Проводу Українських Націоналістів — О. Гривівським та його блискучими моральними й матеріальними успіхами.

Що українська еміграція стала в останніх роках в подавляючій своїй більшості на націоналістичний ґрунт, що там постали великі націоналістичні організації та преса, що звідтам напливали, розмірно великі, фонди на українську визвольну справу — це все, велика особиста заслуга О. Гривівського.

Праця, яку треба було перевести в тому напрямі, була далеко не легкою. Велика частина української еміграції підпала спершу під трійливі, чужі впливи. Покутувало між нашими емігрантами старе, ще з краю привезене, москофільство. До нього долучилась згодом большевицька гангрена та всілякі інші ліві «ізми» Большевицькі «галайки» лізли вперто в народ, ллючи крокодилячі сльози над долею наших робітників в «капіталістичній» державі, вказуючи одночасно розкішне життя в червоному «раю на землі». Їм так легко було агітувати масу, — вони ж говорили «до жолудка»... Говорити в таких обставинах до нашого брата про свою власну «хату», про національні ідеали, не завжди було легко. Ми мусіли говорити до розуму й серця, під час коли противник уживав «жолудкових» аргументів. І невистарчало самих слухних кличів, треба було мати й речника, який гідно б заступав нашу національну справу, щоб протиставитись успішно большевицькій гидрі та спараліжувати її впливи.

Таким речником і явився О. Гривівський. Він став золотоустим Іваном, золотоустим Євангелистом Української Національної Революції на американському ґрунті. Під його впливом запалала американська Україна вогнем Національної Революції та протиставилась успішно большевицькому дурманові.

Американські українці чули багато бесідників, а Рідного Краю і з місцевих, своїх і американських, між

ними й багато добрих бесідників. Там же ж взагалі велика частина громадської діяльності виявляється в масових зібраннях, вічах, сходинах, святочних академіях та рефератах. Діти наших емігрантів вже в середній школі мають за предмет «публік спікінг» (публічне бесідництво). Тому, щоб заімпонувати цій публіці, треба було бути дійсно добрим бесідником.

О. Грибівський не тільки що імпонував масі та захоплював її наново, скільки разів появлявся на бесідницькій трибуні, але він її прямо електризував, гіпнотизував, наче заворожував її, перемінюючи її в один слух і зір . . . Якийсь дивний флюїд спливав з уст цього чоловіка, розливався по салі та злучував в одну нерозривну духову цілість бесідника з слухачами. Якась екстаза сходила на людей, коли промовляв цей вроджений, з іскрою Божою, бесідник.

Це була розкіш — сидіти 2 - 3 години на салі та з запертим віддихом слухати його гарячих, полум'яних слів. А він не жалів їх ніколи. Говорив, говорив, аж до втоми. Аж коли перли поту заливали його лице, або часом кашель почав задушувати каскаду його слів, кінчав він свою промову . . . Вже сам його голос мав в собі щось, що пестило вуха слухача та приковувала увагу. Хто чув бодай раз в своєму житті його чудовий, глибокий баритон, зо знаменитою дикцією та модуляцією, хто бачив його міміку та жестикуляцію підчас промови, та врешті — відчув те гаряче серце і душу, які він вкладав всеціло в кожне своє речення, — той відчув на самому собі, якою великою магічною силою може бути живе слово, коли воно вжите майстром — тому було ясно, чому салі віч О. Грибівського були щоразу переповнені та чому народ домагався все нових і нових віч.

Пригадую собі, як не раз чужинці, що не розуміли ні одного слова по-українськи, гратулювали йому з захопленням за його знамениті промови. На запит, чи во-

ни хіба розуміли щось з того, що говорилося, відповідали: «ні, на жаль, але по експресії Вашого лица та по цьому великому враженні, яке робили Ваші слова на Ваших земляків, ми могли переконатись, що Ви є великим оратором». Зокрема захоплювались чужинці самим його зовнішнім виглядом, його поставою, та глибоко-вдумливим, шляхотно-аристократичним обличчям, як також і його голосом. «Це український Рафаель» — казали вони не раз.

В кожній своїй промові він давав цілого себе, він цілий жив та болів справою, яку заступав та про яку говорив, і тому кожне його слово западало так глибоко в душі слухачів. «Ціла штука бесідника — говорив він не раз — полягає в тому, щоб жити справою, про яку говориться, та щоб любити цей народ, до якого говориться, все інше приходить само від себе».

Так, О. Грибівський любив безмежно, до безтями, оцей свій нарід!.. А народ в свою чергу кохав його всією своєю душею та всіми своїми почуваннями. Ця безмежна любов до нього виявлялась і в збірках, якими звичайно закінчувалось його віче. Тільки підчас одного з його кількакратних побутів в Америці, за один рік його діяльності, зібрано 40.000 доларів на Визвольний Фонд. Це, як на наші обставини, рекордова сума.

Бували випадки, що по скінченій промові О. Грибівського ставав з товпи якийсь робітник і тремтячим, застидженим голосом говорив: «Пане Делегат! Мені дуже соромно, але я мушу признатися перед усіма, що я прийшов на Ваше віче з наміром розбивати його. Мене вислали мої проводирі, щоб я сварився з Вами. Мені казали, що Ви є ворогом робітника й селянина. Та я, вислухавши Вашої промови, прийшов до іншого висновку. Чоловік, який так говорить, який вкладає стільки серця та поту в українську визвольну справу, не може бути ворогом свого рідного народу. Мені вже нині ясно, який

наш шлях, та за що ми маємо боротися. Мені тільки соромно, що я так довго давався баламутити себе всяким чужим і ворожим духам. У мене, нажаль, немає грошей в кишені, бо я не був приготований на це. Але в мене є годинник і, якщо Ваша ласка, візьміть його, може і він придасться на щось».

Кожна українська громада уважала своїм обов'язком бодай маленькою пам'яткою задокументувати свою любов та відданість О. Грибівському. Ба, навіть поодинокі люди уважали за конечне, бодай якоюсь дрібничкою, виявити свою любов до його особи та справи, яку він заступав. Бувало, старенька бабуся тремтячими руками виплітала для нього мережану хустину з великим українським тризубом. Це бодай тільки вдяки та заплати для нього!... Він же ж не має ні мами, ні сестри, ні жінки, щоб виплели йому її. Він сам один на світі та живе тільки для України.

І він збирав ці дрібні пам'ятки, як дорогоцінні жемчуги, щоб віддати їх колись до Музею Визвольної Боротьби України, як живі докази цього щирого патріотичного українського серця, яке б'ється в грудях нашої еміграції за Океаном, як доказ Віданости Великій Справі Визволення.

Попри всю свою величезну загально-організаційну працю, знаходив він ще бодай хвилинку часу для кожного члена організації зосібна. Він хотів пізнати кожного ближче, інтересувався його приватним життям, його радощами й турботами. Коли треба було, давав відповідну поміч, або бодай пораду, для кожного знаходив якесь тепле, приязне слово. Кожний, найменший член, відчував в ньому не тільки зверхника, який накладає на нього організаційні обов'язки, але також старшого друга та люблячого батька, який про все тямить та всім піклується. І не один член, який ні був ще «ні теплим, ні зимним», ставав по такій сердечній, дружній розмові, найзавзяті-

шим фанатиком - націоналістом. Треба було дивуватись, як він знаходив на це все час.

Не забував він за своїх членів і по 'своєму від'їзді. З різних місцевостей поштою приходили від нього, поза чисто організаційною перепискою, сотки листів до членів організації. Ця пам'ять, в розгарі революційної праці, серед якої він завжди знаходився, навіть про найменшого члена організації, була зворушаючою...

Мало буде сказати, що націоналістична сім'я в Америці любила його, поважала, чи подивляла, вона прямо боготворила його. Так, як він сердешно кохав ту масу, так маса кохала його до безтями. . . . На поклик О. Грибівського була ця маса готова на все. Здавалось вистарчило б одного слова його, щоб вона йшла за ним всюди, де він скаже, не питаючись навіть, куди веде вказана ним дорога. «Коли не можете бути вірними людям, які заступають Ідею, так будьте вірні Ідеї. якій Ви заприсяглися!» — пригадував він не раз своїм членам. Та може в тому самотньому випадкові слова його не вповні розуміли, так, як він собі цього бажав. Здавалось, маса була вірна в першу чергу йому, як живому речникові та представникові цієї Ідеї, будучи певною, що Ідея, якій служить О. Грибівський, не може бути злого.

Ця гаряча любов, ця відданість та прив'язаність до його особи, були самотньою заплатою, яку він одержав за своє трудяще життя. Ми знали, що в нього немає ні хати, ні рідні, що він не має нігде сталого місця осідку, що коли він поверне до Європи й перекрадеться на рідні землі, куди його серце завжди так нестримно тяглося, щоб там побачитись з своїми «хлопцями», що там він гонений стежними листами, цькований ворожою поліцією, наражений кожної хвилини на смерть. Його хатою була широка Україна та ті всі місця по широкому світі, де розбрелися українці, а ріднею — велика націоналістична сім'я. І ця сім'я любила його за це безмежно, немов

би хотіла бодай частково заступити йому те родинне тепло, якого він вже змалку був позбавлений. І ця заплата пововні вистарчала йому, він був вдоволений нею і не жадав для себе нічого більше.

Скромна, дешева кімната на 10-ій, чи 18-ій вулиці в Нью Йорку, де він звичайно довше задержувався, як в інших українських колоніях (тут була центральна заложеної ним націоналістичної Організації Державного Відродження України і тут скупчувалося організаційне життя), дві валізи, в які спаковував свої речі, та якась наріжна ньюйоркська «кафетерія» (ресторан), вистарчали йому до його аскетичного життя. Він щадив гроші, бо, як казав, Револуція потребувала багато гроша. Чи доц, чи завірюха, він без парасолі, з закованим вгору ковніром, поспішав з своєї кімнатки вздовж 2-ї Евні на 6-ту вулицю до домівки ОДВУ, де полагоджував біжучу канцелярську та організаційну працю, чи вів паради з членами Центральної Управи.

Не раз, коли було ввійти несподівано до бічної кімнати, де він переважно, похилений над машинкою, працював до пізньої ночі, пишучи заклики, статті, інструкції та організаційні листи, бачилось його глибоко задуманим, не раз і тяжка жура зорювала його чоло. Але тільки хвилинку бачилось його таким. Бо він негайно, помітивши когось, випогіднювався, усміхався та вів привітну розмову. Так неначе б він ніколи ніякої журби і не мав. Все був вдоволений, бадьорий та підбадьорював інших.

Коли треба було завести організаційну дисципліну, вмів він бути суворим. Але ця суворість була якась своєрідна, якась інакша, як звичайно у людей буває, в ній було щось з патріархальної владарности, що примушувало до безоглядного послуху та респекту, а рівночасно — спнівської любови. Вимагав він багато від своїх членів, але в першу чергу вимагав багато від себе самого і був

світячим прикладом, як належить сповнювати свій організаційний та національний обов'язок.

Безсумнівно, за час своєї діяльності мав він і ворогів, зокрема політичних противників. Та які ж маленькі та безсилі в своїй люті були ці чоловічки супроти духової величі О. Грибівського!... Вони ніколи не могли мірятися з ним у чесному одвертому двобою, а стріляли тільки скрито, з-за вугла, як зробили відтак і в Житомирі.

Початок 1938 року. В одному з ньюйоркських доків при кораблі зібрався гурт найближчих спіробітників та друзів О. Грибівського. Прийшли попрощати його в далеку дорогу... Сирена вже вдруге загуділа. Ще кілька хвилин, і корабель відчалить від берега, щоб забрати з собою О. Грибівського. Багатьом заблистіли сльози в очах. Він же ж каже, що вже не скоро, а може й ніколи не загостить до Америки. Був більш вдумчивий та меланхолійний, як при попередніх від'їздах. Так немов би відчував, що вкортці сповниться його чаша та що прийде-ть-ся йому випити її до дна; відчував житомирську трагедію . . . Останні дружні стиски рук, останнє грімке «Слава Україні» покотилось ньюйоркським портом, і корабель відчалив.

Відчалив, щоб вже ніколи не привезти його назад...

Я певний, що гук трагічних стрілів на вулицях Житомира, що поцілили його золоте, так гарячо любляче Україну серце, відбився боляче в ту ж саму мить і в серцях американських українців. Кулі, що зросили гарячою кров'ю О. Грибівського вулицю Житомира, прошили наскрізь і серця американських українців.

Не стало Мороза, — заплакала Україна.

28